

**Un secol de design curricular
în învățământul superior comercial
din România**

Mihai KORKA

**Un secol de design curricular
în învățământul superior comercial
din România**

Colecția
Istoria ASE

**Editura ASE
București
2019**

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCUREȘTI

Copyright © 2019, Editura ASE

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Editura ASE

Piața Romană nr. 6, sector 1, București, România

cod 010374

www.ase.ro

www.editura.ase.ro

editura@ase.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Un secol de design curricular în învățământul superior
comercial din România / Mihai Korka. – București :
Editura ASE, 2019
Conține bibliografie
ISBN 978-606-34-0097-1

378

Editura ASE

Redactare, tehnoredactare și copertă: Claudia-Marinela Dumitru

Autorul își asumă întreaga responsabilitate pentru: ideile exprimate, corectitudinea științifică, originalitatea materialului și sursele bibliografice menționate.

Cuprins

Prefață	7
Rezumat	11
Abstract	13
Mulțumiri	15
Introducere	17
1. Începuturile învățământului comercial din România	19
2. Înființarea Academiei Comerciale din București Primul curriculum	25
3. Designul curricular pentru specializarea Comerț în perioada 1919-1942	35
4. Politizarea învățământului superior de comerț în perioada 1945-1989	39
5. Dinamica structurii organizaționale a Facultății de Comerț în perioada 1947-2018	51
6. Recuperarea tradițiilor antebelice și alinierea la caracteristicile internaționale ale formării în domeniul afacerilor	53
7. Reproiectarea viitoare a designului curricular în domeniul afacerilor	66

Referințe bibliografice	73
Anexe	77
1. Începuturile construcției curriculare pentru specializarea Comerț (1919-1938)	77
2. Modificări de curriculum la începuturile politizării educației universitare (1947-1948 comparativ cu 1938)	84
3. Planuri de învățământ ale specializării Comerț în perioada 1948-1989	88
4. Pregătirea economistului în cadrul ciclurilor succesive de studii universitare	95
5. Planuri de învățământ ale specializării Comerț în perioada 1989-2018	108
Despre autor	119

Prefață

Designul curricular pentru o specializare de învățământ superior este un proces complex de organizare atent cumpănită și consecvent orientată a unui program de studii menit să educe și să formeze profesional pe viitorii specialiști într-un anumit domeniu. Pe de altă parte, misiunea educațională este cu adevărat îndeplinită dacă, prin curriculumul programului de studii se reușește să se transmită, împreună cu cunoștințele avansate, abilitățile tehnice și aptitudinile aplicative necesare pentru exercitarea cu succes a profesiei și acel set de valori și convingeri care îl fac pe absolvent să adopte în toate împrejurările o conduită exemplară atât în viața profesională, cât și în cea personală, o atitudine colegială deschisă, constructivă, de implicare responsabilă în rezolvarea problemelor și un spirit critic-creator atât la locul de muncă, cât și în societate.

Pornind de la o astfel de țintă educațională ambițioasă, designul curricular presupune stabilirea modulelor de învățare, respectiv a disciplinelor de studiu, împreună cu specificarea conținutului acestora, a volumului de ore de contact cu personalul didactic și de laborator și al orelor de studiu individual și/sau în grup, stipularea tipurilor de activități de predare-învățare (curs, seminar, laborator, proiectare-cercetare, practică etc.), precum și a modalităților de evaluare a progresului înregistrat de către fiecare student în procesul de formare avansată pe plan teoretic și practic-aplicativ. De regulă, forma finală a curriculumului este rezultatul unui proces iterativ, în care consultarea repetată a *stakeholder*-ilor conduce la identificarea unui compromis acceptat de toate părțile interesate.

Învățare-cercetare reprezintă binomul definitoriu al învățământului superior. Este important ca în programul de studii universitare să-și găsească locul încă din primul an forme de învățare prin activități de cercetare științifică individuală sau/și de grup, atent monitorizate de către titularii de disciplină și responsabili de program. Din experiența ASE București rezultă că formularea unor teme de seminar/laborator care solicită soluții creatoare, originale, din partea studenților reprezintă un prim pas spre stimularea participării lor la *activități extracurriculare de cercetare științifică*. Aceste

activități se programează, pe cât posibil, de-a lungul anului universitar sub îndrumarea unui profesor sau a unei echipe restrânse de cadre didactice, care sunt prezente la reuniunile (bi)lunare (cercuri științifice studentești). Fiecare reuniune este dedicată câte unui proiect, pentru a face cunoscute progresele realizate și a discuta modalitatea de continuare și finalizare a cercetării. Dacă sunt bine organizate, aceste reuniuni pot să constituie adevărate lecții de comunicare și învățare în grup. Sesiunile anuale de prezentare și recompensare a celor mai valoroase lucrări și publicarea unora dintre acestea constituie modalități de stimulare a competiției dintre studenți. Totodată, ele deschid perspectiva unei cariere în domeniul cercetării pentru cei mai valoroși tineri cercetători.

Incursiunea în dinamica designului curricular pentru specializarea Comerț este deosebit de interesantă prin prisma schimbărilor ce s-au produs în istoria de peste 100 de ani a Academiei de Studii Economice din București. Schimbările pot fi constatate prin analiză comparativă atât la nivel de *misiune a programului de studii*, cât și în planul *conținutului și structurii planurilor de învățământ* care răspund misiunii asumate în fiecare perioadă istorică.

Astfel, misiunea inițială a formării de specialiști la vechea Academie Comercială se concentra pe înzestrarea studenților cu cunoștințe superioare și aprofundate în domeniul științelor comerciale și economice, astfel încât absolvenții să poată asuma funcții în centrele comerciale și industriale, precum și în administrația publică, în condițiile în care aspirația Regatului României era de a deveni un pol de putere în Europa sud-estică.

Politizarea curriculumului în perioada 1945-1989 a dus la înlocuirea treptată a educării superioare și aprofundate pentru funcții comerciale cu formarea de economiști cu pregătire economică și politică superioară. Pregătirea în specialitatea Comerț a fost drastic diluată prin încărcarea excesivă a curriculumului cu discipline specifice celorlalte ramuri de activitate din economia națională și cu nelipsitele materii de propagandă comunist-naționalistă.

Depolitizarea curriculumului s-a făcut rapid după 1989, dar elaborarea noului curriculum a trecut prin mai multe faze până când s-a adoptat un plan

de învățământ modern și echilibrat, comparabil cu oferta școlilor superioare de business din spațiul euroatlantic, dar care are și valoroase elemente de originalitate.

Designul curricular din învățământul superior din România este, în mod tradițional, *centrat pe discipline*, pe ceea ce trebuie predat tuturor studenților, astfel încât ei să devină profesioniști competitivi pe piața muncii.

În ultimii 20-25 de ani omenirea trece însă prin transformări rapide și cuprinzătoare în toate aspectele ce o definesc. Printre factorii responsabili pentru aceste transformări, cercetătorii enumeră noile tehnologii bazate pe robotizare și digitalizare, globalizarea, noile medii și instrumente de comunicare și relaționare, dezvoltarea platformelor virtuale etc.

Prin impactul lor, toți acești factori tind să remodeleze comportamentul indivizilor, făcându-i să fie mai puțin deschiși spre dialog direct, mai introvertiți, mai egoiști. Ei se manifestă diferit de semenii lor, fiind purtători de interese și preocupări puternic influențate de competiția din societate și de obținerea de avantaje imediate, în detrimentul empatiei și al disponibilității de a se angaja în activități colective.

În aceste condiții, designul curricular trebuie regândit pentru a fi *centrat pe student*. Aceasta înseamnă luarea în considerare a diferențelor observabile la nivel de student din perspectiva achizițiilor cognitive anterioare înscrierii la facultate și a abilităților sale de informare-comunicare modernă în spațiul real și în cel virtual. În consecință, curriculumul devine flexibil, fiind adaptat nevoilor individuale de formare din interiorul fiecărei generații. Cum se poate realiza așa ceva? Prin proiectarea unor pachete de discipline opționale și autorizarea studentului să-și aleagă cum își continuă/finalizează formarea superioară și, practic, să-și asume răspunderea pentru viitorul său profesional. În ASE București, inclusiv la Facultatea de Business și Turism, există experiențe bune de curriculum centrat pe student. Ele au subliniat necesitatea unei consilieri profesionale asidue în faza preliminară exprimării opțiunilor, astfel încât fiecare student să aleagă pachetul de discipline în bună cunoștință a dificultății parcursului, dar și a beneficiilor fiecărei alternative.

În această lucrare se face analiza aprofundată a unei selecții de planuri de învățământ pentru *specializarea Comerț*, recent redenumită *Business și Turism*. Sunt evidențiate puținele elemente de continuitate în istoria de un secol a acestei specializări din oferta de studii a ASE București. Accentul cade, în schimb, pe studierea transformărilor din designul curricular, cu relevarea plusurilor și minusurilor inerente unui astfel de exercițiu.

Studiul se bazează pe cercetare bibliografică și de arhivă, precum și pe observare directă a dinamicii curriculare din ASE București de-a lungul a 55 de ani de prezență neîntreruptă a subsemnatului în instituție (1964-1969 – student; 1969-2019 – cadru didactic).

Viitoarele rescrieri ale curriculumului sunt iminente. Oricât de dinamice ar fi noile cerințe, cei ce-și vor asuma responsabilitatea noului design curricular trebuie să conștientizeze faptul că abordarea în perspectivă istorică a construcției planurilor de învățământ este și rămâne o valoroasă sursă de inspirație pentru identificarea celor mai potrivite soluții ale viitorului.

București, iunie 2019

Prof. univ. dr. Mihai Korca

Un secol de design curricular în învățământul superior din România

Rezumat

Acest studiu își propune să evidențieze dinamica designului curricular pentru învățământul superior comercial de la Academia de Studii Economice din București pe parcursul unui secol de existență a acestei specializări. Pentru început, au fost reamintite condițiile istorice și economico-sociale ale trecerii de la învățământul profesional preuniversitar la cel superior în materia formării specialiștilor în domeniul comerțului. Apoi au fost identificate trei perioade analitice: afirmarea și consolidarea formării superioare a specialiștilor în comerț (1913-1946), urmată de perioada de politizare a curriculumului și alinierea conținuturilor formative la exigențele partidului-stat (1947-1989) și, în final, perioada de recuperare a tradițiilor școlii superioare românești de dinainte de al Doilea Război Mondial și de aliniere a designului curricular din domeniul studiului comerțului la experiența și practicile caracteristice școlilor de afaceri din spațiul euroatlantic (1990-2018).

Pentru fiecare din cele trei perioade sunt analizate conținuturile formative ale planurilor de învățământ în evoluția lor istorică, câștigurile și inevitabilele pierderi din perspectiva cunoștințelor, aptitudinilor și abilităților pe care le-au obținut absolvenții diferitelor promoții.

Deși în centrul preocupărilor acestui studiu se află dinamica designului curricular, pe parcursul analizei nu au putut fi ocoliți factorii economici, politici, sociali și organizaționali care au determinat designul curricular inițial din 1913, precum și schimbările ulterioare de curriculum.

În încheiere, se argumentează nevoia de re proiectare a curriculumului, astfel încât acesta să asigure, pe de o parte, competitivitatea și atractivitatea programului de studii în domeniul administrării afacerilor comerciale și de turism, iar, pe de altă parte, integrarea în procesul de formare-instruire în domeniul afacerilor a consecințelor marilor provocări ale lumii

contemporane: globalizarea, digitalizarea și robotizarea, marketizarea, accentuarea individualismului, concomitent cu dezvoltarea unui nou mod de socializare și interacțiune datorat impactului pe care îl au noile instrumente și tehnici de comunicare audiovizuală.

Centennial Curriculum Design in Romanian Commercial Higher Education

Abstract

This paper explores the dynamics of curriculum design for the higher education and training of trade professionals over one hundred years within the Bucharest University of Economic Studies. In a first part, the analysis is focussing on the historical and socio-economic circumstances existing at the beginning of the 20th century in Romania which allowed the transition from vocational training to higher education for trade experts. In the centennial existence of this specialisation, three analytical periods have been identified: (1913-1946) were years of acknowledgement and consolidation of the trade specialization in the newly established university; (1947-1989) were marked by imposed politization of the curriculum and adjustment of the educational contents to the commendments of the ruling communist party; (1990-2018) were dedicated to the recovery of the pre-2WW traditions of the Romanian higher education and to the alignment of the local business education to the experience and best practices of the existing business schools in the Euro-Atlantic area. For each period, the paper investigates the educational contents of the curriculum in its historical evolution, as well as the improvements and the inevitable losses occurred while changing the design. These developments have been analysed from the viewpoint of learning outcomes (acquired knowledge, aptitudes and abilities) by the graduates of various cohorts of students.

While the paper is focussing on the curriculum design dynamics, relevant economic, political, social and organizational factors were not neglected as they have impacted the writing of the first curriculum for the higher education and training of trade professionals and afterwards the development process of curriculum design for this specialization.

The final part of the paper brings arguments in favor of further steps in renewing the curriculum. This aims at improving competitiveness and attractiveness of the business study programme by integrating the main challenging trends of the contemporary society: globalization, digitalization and robotization, marketization, a more individualistic approach of students regarding the need for higher education, as well as the impact of socialising and interacting among individuals due to the modern audio and visual instruments and techniques of communication.

Mulțumiri

Inspirat de cele două volume de *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*, publicate la Editura ASE în anii 1993-1994 de istoricul și colegul Emil Răcilă, am întreprins o fascinantă călătorie în timp pentru a înțelege filosofia designului curricular prin care au fost pregătiți profesioniștii români cu studii superioare în domeniul comerțului. Emil Răcilă a efectuat o dificilă și laborioasă muncă de identificare, ordonare și interpretare a sute de documente de arhivă care au putut vedea lumina tiparului doar mulțumită strădaniei sale.

De la primul curriculum aprobat prin Decretul Regal de înființare a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din aprilie 1913 și până la actualul plan de învățământ aplicat de Facultatea de Business și Turism din cadrul ASE București, designul curricular pentru domeniul comercial a trecut prin nenumărate modificări, unele vizând ajustări minore, altele operând schimbări dramatice, cu impact major asupra portofoliului de competențe cognitive, aptitudini și abilități aplicative dovedite de diferitele generații de absolvenți.

Unele aprecieri au fost extrase din seria de lucrări pregătite pentru celebrarea a 100 de ani de la înființarea ASE București, cu deosebire din lucrarea profesorului Ion Gh. Roșca, *Aventura programelor de studii*, Editura ASE, 2013.

Realizarea acestui studiu a beneficiat de amabilul și prețiosul sprijin al personalului Arhivei Academiei de Studii Economice din București. Mulțumesc pentru spiritul de colegialitate și înțelegere de care m-am bucurat pe tot parcursul documentării.

De asemenea, mulțumesc tuturor celor care au arătat interes pentru proiectul meu, mi-au acordat timp și sfaturi, încurajându-mă să finalizez această cercetare.

Introducere

Designul curricular presupune proiectarea unui program de studii și implementarea în cadrul acestuia a unei succesiuni logice de oportunități de instruire teoretică și formare practic-aplicativă într-un domeniu de activitate. În țările Europei Centrale și de Est curriculumul este cunoscut și sub numele de plan de învățământ. Prin parcurgerea cu succes a unui curriculum, absolventul obține un ansamblu de competențe (cunoștințe, aptitudini, abilități) care facilitează accesul pe piața muncii. Obținerea acestor competențe este principala motivație pentru alegerea unui program de studii. Un curriculum judicios alcătuit modelează nu numai competențele mai sus amintite, dar dezvoltă și valori, convingeri și atitudini care nu numai că transformă absolventul într-un profesionist recunoscut, dar îl și pregătesc pentru o viață socială activă la locul de muncă și în comunitate.

O altă motivație pentru parcurgerea unui program de studii poate fi adăugarea de competențe care vizează dezvoltarea personală, respectiv satisfacția individuală de a fi obținut cunoștințe, aptitudini și abilități specifice unui domeniu de cunoaștere științifică, tehnică, artistică, sportivă sau religioasă, dincolo de interesul pentru un loc de muncă.

Menirea curriculumului este aceea de a prezenta pe înțelesul studentului modalitatea rațională de a străbate programul de studii și de a obține rezultatul dorit prin finalizarea cu succes a acestui parcurs.

Studiul de față demonstrează că, în istoria de peste o sută de ani a formării profesioniștilor cu studii superioare în domeniul comerțului din România, curriculumul a cunoscut multiple modificări. Majoritatea acestora s-a produs sub imperiul unor cerințe generate de dinamica generală a societății, de rafinarea treptată a profilului profesional al absolventului de studii comerciale. Alte modificări au fost impuse de schimbarea vremelnică a ordinii politice din țară. În anii 1970-1980 curriculumul a fost atât de supraîncărcat cu fel de fel de discipline din alte domenii decât cel comercial și cu materii cu pronunțat conținut propagandistic, încât formarea de specialitate a absolventului de studii comerciale a devenit superficială,

risipindu-se între ingrediente irelevante pentru viitorul profesionist în afaceri.

Cu toate acestea, filosofia formării în domeniul comercial nu a fost niciodată complet abandonată. Succesiunea planurilor de învățământ vreme de un secol atestă nu numai dinamism conceptual, ci și un anumit grad de continuitate în designul curricular.

George Bernard Shaw afirma în scrierile sale că: *„Devenim înțelepți nu din cauza amintirii trecutului, ci din cauza responsabilității pe care o presupune viitorul.”*

Prezentul tumultuos și viitorul incert la nivel societal, dar și la nivel individual îi face pe unii dintre contemporani să privească cu părere de rău spre timpurile apuse. Trebuie conștientizat că istoria nu poate fi întoarsă din drum. Dar istoria poate fi valorificată în confruntarea noastră cu problemele prezentului și în grija noastră pentru proiectarea unei dezvoltări sustenabile a societății.

Academicianul Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, într-un interviu din primăvara lui 2019 făcea următoarea profesiune de credință: *„Cunoașterea istoriei nu ne poate ajuta să ghicim viitorul, dar ne poate ajuta să gestionăm mai bine prezentul și să pregătim viitorul ... Se poate spune că trecutul are valoare mai mică pentru viitor decât prezentul, dar să nu uităm că prezentul se transformă iremediabil în trecut și că, pe nesimțite, și viitorul devine prezent și apoi trecut. Dacă nu dăm valoare trecutului, ... atunci nu dăm valoare vieții care va să vină după noi.”*

Reproiectarea iminentă a designului curricular pentru formarea profesioniștilor cu studii superioare din domeniul comerțului este reclamată de lumea noastră de astăzi, cea care este la cumpăna dintre deceniile doi și trei ale secolului XXI. Această lume este mult diferită de ceea ce și cum am trăit și muncit în urmă cu 10-15 ani. Reproiectarea are de înfruntat nenumărate provocări ale prezentului și viitorului, care se cer a fi atent decantate de emoțiile întâlnirii cu noutatea. Totodată, reproiectarea designului curricular nu poate uita tezaurul moștenit prin istoria de un secol a acestei specializări de la Academia de Studii Economice din București.

1. Începuturile învățământului comercial din România

Apariția educației superioare pentru activitatea de comerț a fost dictată și în România, la fel ca oriunde în lume, de nevoile de competențe avansate, constatate în societatea și economia țării ajunse la un anumit nivel de dezvoltare și sofisticare, care nu mai putea fi susținut de comercianții formați la locul de muncă (în prăvălie), în școlile profesionale sau liceele de specialitate. Deoarece absolvenții acestor școli de nivel secundar au jucat un rol important în promovarea proiectului de înființare a unei Academii Comerciale, se cuvine să fie rememorate câteva aspecte esențiale ale educației preuniversitare din România pentru activitatea comercială.

Istoria deprinderii de cunoștințe, abilități și aptitudini specifice vânzării-cumpărării de mărfuri se confundă cu însăși devenirea comerțului de-a lungul mileniilor de evoluție a comunităților umane și a schimburilor dintre acestea.

Pe măsura diversificării bunurilor tranzacționate și expansiunii geografice a schimburilor comerciale, ucenicia și „furtul meseriei” de la negustorii experimentați și, eventual, mai vârstnici au fost treptat completate, mai întâi cu formarea în școli elementare/gimnaziale, apoi cu educația în școli profesionale și/sau licee de profil economic. Primele două revoluții industriale și creșterea schimburilor comerciale dintre țări au impus, la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, încă un pas în formarea viitorilor „comerciașiști” prin școlile comerciale superioare și, respectiv facultățile de comerț/administrarea afacerilor. Mai mult, în perioada 1920-1930 apar și primele instituții de învățământ superior care consacră formarea în domeniul comerțului prin conferirea titlului de doctor în științe. De la un spațiu geografic la altul, reperele cronologice ale sofisticării progresive a formării specialiștilor în domeniul comerțului diferă în funcție de numeroși factori, între aceștia numărându-se:

- nivelul general de dezvoltare economică, socială și tehnologică;
- specializarea în producția anumitor categorii de bunuri, care acoperă doar parțial varietatea cererii de consum;
- emanciparea politică statală și construcția infrastructurii instituționale și administrative specifice societății moderne postfeudale;
- distanța geografică mai mică sau mai mare dintre teritoriile în care se produceau produse agroalimentare primare, minereuri, resurse energetice etc. și centrele de prelucrare și/sau consum, precum și față de principalele rute consacrate pentru transportul bunurilor intrate în circuit comercial.

În regiunile istorice constituente ale României de astăzi, începuturile școlii comerciale pot fi rezumate astfel¹:

În **Moldova** și **Țara Românească**, ieșirea din starea de subdezvoltare specifică feudalismului a devenit posibilă prin aplicarea prevederilor Tratatului de pace de la Adrianopol, care consfințea încheierea războiului ruso-turc (1828-1829). Prin prevederile Tratatului se asigurau condițiile pentru autonomia administrativă a celor două principate românești față de Imperiul Otoman², libertatea comerțului cu toate produsele, dreptul de navigație pe Dunăre cu vase proprii și dreptul de liberă folosire a porturilor. Desființarea monopolului otoman asupra comerțului și navigației pe Dunăre și în bazinul Mării Negre nu a influențat semnificativ exporturile noastre de produse (animale vii, produse animaliere și cereale), dar a deschis piața pentru produsele occidentale. Au sporit importurile de produse industriale destinate consumului, dar și cele de echipamente pentru aplicarea noilor tehnologii de fabricație și transport. Pe această cale s-au creat și premise

¹ Vezi *Educația economică în școlile de comerț*. În volumul *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*. Coordonarea și concepția editorială Ioan Talpoș, Constantin Roșca, Nicolae Istudor, Editura ASE, București, 2013, pp. 47-76.

² Autonomia administrativă și modernizarea sistemului de guvernare în Principatele Române au fost efect al aplicării *Regulamentelor Organice*. Acestea au fost redactate de comisii boierești autohtone și promulgate în 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova de către puterea protectoare – Imperiul Țarist, care a ocupat vremelnic (1828-1834) cele două țări românești, până la achitarea pagubelor de război de către Imperiul Otoman. Prevederile Regulamentelor Organice în cele două principate erau asemănătoare, iar aplicarea lor a creat premisele pentru dezvoltarea unei administrații publice identice în Principatele Române.

favorabile pentru cunoașterea și adoptarea modelelor tehnice, economice, sociale și culturale occidentale.³

Înviorarea vieții economice și asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea capitalistă în Principate au generat cerința de a completa tradiționala ucenicie de pe lângă negustorii greci, turci, armeni, evrei etc. cu studierea comerțului în școli elementare (gimnazii). Astfel au luat naștere, de exemplu, clasele de pregătire practică comercială în cadrul Școlii Publice Naționale din Brăila (1840). Încercări de introducere a studierii comerțului în școală au avut și domnitorii Barbu Știrbei în Țara Românească (1850) și respectiv Grigore A. Ghica în Moldova (1853),⁴ dar condițiile istorice și nivelul specific de dezvoltare socială și economică a societății din Principatele Române – cu 80% din populație trăind în mediul rural – au făcut ca interesul pentru dezvoltarea învățământului comercial să rămână periferic până la Unirea Principatelor.

Chiar în primul an de domnie, Alexandru Ioan Cuza susținea în mesajul citit în Adunarea Electivă, în data de 6 decembrie 1859, necesitatea unei instrucțiuni publice totale, deschise copiilor provenind din toate păturile sociale și mediile de viață. Pe de altă parte, consolidarea structurilor unui stat național modern impunea organizarea și susținerea de către stat și societate a unui învățământ superior pragmatic, strâns legat de nevoile țării: „*Starea de azi a României și viitorul ei cer numaidecât o facultate de știință economică și administrativă, precum și o facultate de știință agronomică, industrială și comercială. Administratori financiari, agricultori industriali, comercianți, iată oamenii de care avem noi simțită trebuință.*”⁵

Preocuparea pentru introducerea unei educații moderne se concretizează în 1864 prin adoptarea *Legii asupra instrucțiunii a*

³ Murgescu, Bogdan (2012) *Țările române între Imperiul Otoman și Europa creștină*. Iași, Editura Polirom, pp. 286-290.

⁴ Bozga, Vasile și Gherasim, Iuliana (1983) *Începuturile și dezvoltarea învățământului economic românesc până în 1877*. În *Revista de istorie*, vol. 38, nr. 10 / octombrie.

⁵ În Xenopol, A.D. (1903) *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, Tipografia Dacia, Iași, p. 19, apud Vorovenci, Ion în volumul *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*, op. cit., p. 90.

Principatelor-Unite-Române, lege promulgată de Alexandru Ioan Cuza⁶, dar înființarea de facultăți specializate în studierea științelor economice și administrative mai avea de așteptat o jumătate de secol. Articolele 214-219 ale acestei prime legi a instrucțiunii publice prevedeau înființarea de *școli comerciale* cu o durată de patru ani în orașele București, Iași, Galați, Ploiești, Craiova și Turnu Severin. Elevii admiși trebuiau să aibă vârsta între 12 și 18 ani și să posede cunoștințele specifice nivelului elementar de pregătire. Obiectele de studiu erau: *Dreptul comercial și maritim; Geografia comercială; Aritmetica, calculul mintal și contabilitatea; Elemente de geometrie și desen liniar; Elemente de fizică, chimie și mecanică; Corespondența comercială; Limbi străine; Economia politică și dreptul administrativ; Manipulațiuni aplicate la studiul mărfurilor și descoperirea falsificărilor.*

În 1893, toate școlile comerciale existente în România au fost transformate, prin legea inițiată de ministrul instrucțiunii publice de atunci P.P. Carp, în școli comerciale de gradul I, cu trei clase secundare superioare. În 1899, prin efectul legii promovate de ministrul Spiru Haret, au fost înființate școli comerciale superioare (de gradul II) cu patru clase, absolvenții având obligația de a promova examenul de bacalaureat.

În **Transilvania**, camerele de comerț și industrie au sprijinit înființarea a numeroase școli comerciale, impulsionate fiind de avântul economic al regiunii pe parcursul secolului al XIX-lea. Au fost create mai întâi *școli începătoare duminicale*, cu o durată a studiilor de un an. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea au fost înființate 14 *școli profesionale de comerț și meserii* cu o durată a studiilor de trei ani. Singura Școală Comercială cu predare în limba română a fost înființată la Brașov în 1869, între disciplinele de studiu figurând: *Istoria universală și comercială, Contabilitatea, Aritmetica mercantilă, Corespondența mercantilă, Merceologia și tehnologia, Principii de economie, Dreptul cambial.*

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului următor, în peisajul educațional din Transilvania au apărut liceele comerciale ca

⁶ Vezi *Legea asupra instrucțiunii a Principatelor-Unite-Române* nr. 1150/1864. Text accesat la: <http://lege5.ro/Gratuit/heztqmry/legea-nr-1150-1864-asupra-instructiunii-a-principatelor-unite-romane/4>.

instituții distincte. Liceul comercial din Oradea (1888), Liceul comercial de fete *Marianum* din Cluj (1896), Liceul comercial din Târgu Mureș (1907), Liceul Comercial de băieți din Brașov (1927) sunt doar câteva exemple de școli de pregătire profesională specializată, care au funcționat în această parte a țării alături de școlile de ucenici comerciali și școlile tradiționale de comerț de nivel gimnazial.

Merită semnalat că Academia Comercială de la Arad (1855-1910) și cea de la Cluj (1878-1923), având ciclul de formare de doi ani și limba de predare maghiară, reprezintă primele inițiative de organizare a învățământului comercial postsecundar de pe teritoriul de astăzi al României. Modelul acestor instituții era dat de Academia Economică (*Gazdasági Egyetem*) din Budapesta (1857) – prima instituție publică de tip *Business School* din Europa Centrală.

În **Banat**, prima școală elementară de comerț a fost inaugurată la Timișoara în 1838, ca instituție privată cu predare în limba germană. În timpul primului an de funcționare, durata studiilor a fost stabilită la doi ani, iar între obiectele predate se numărau: *Dreptul comercial și cambial, Aritmetica comercială, Contabilitatea, Noțiuni comerciale, Cunoștințe generale (de economie), Corespondența comercială și Caligrafia*.

În 1895 locul școlii elementare este luat de Școala Superioară de Comerț – școală de stat organizată potrivit programei aprobate de statul maghiar în a cărei administrare temporară a trecut Banatul. După instalarea autorității române în administrația locală bănățeană în august 1919, au fost deschise cursurile în limbile română și germană ale Școlii Superioare de Comerț din Timișoara, iar un an mai târziu, școala funcționa cu trei secții: română, germană și maghiară.

În 1936, în contextul reorganizării învățământului comercial secundar din România, școlile comerciale elementare aveau să devină *gimnazii comerciale* cu patru clase, iar școlile comerciale superioare deveneau *licee comerciale* tot cu patru clase. Potrivit legii⁷ adoptate în acel an,

⁷ Vezi *Lege privind organizarea învățământului comercial secundar*. *Monitorul Oficial* nr. 77 / 1 aprilie 1936, lege a cărei aplicare a început la 1 septembrie 1936. Apud Gîdiu, Valeria (2011) *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale Cluj-Brașov*

învățământul comercial liceal avea ca scop „să dea cunoștințele teoretice și practice necesare celor ce vor să devină comercianți, precum și personalului întrebuințat în întreprinderile publice sau particulare cu caracter comercial, economic sau financiar”. Printre materiile de specialitate din programa școlară se numără: *Economia politică cu aplicații la industrie și comerț, Studiul comerțului, Contabilitate comercială publică, Noțiuni de statistică, Algebră financiară și asigurări, Drept, Studiul organizării întreprinderilor, Noțiuni de finanțe publice.*

În pofida strădaniilor de înnoire și aducere la nivel a pregătirii comerciale din școlile românești, absolvenții *academiilor comerciale* din străinătate dovedeau că există o mare deosebire între cunoștințele și abilitățile lor și cele ale absolvenților de gimnazii și licee comerciale autohtone. Era tot mai mult conștientizată necesitatea unei instituții de învățământ superior de profil comercial, care să răspundă nu numai cerințelor de formare a specialiștilor pentru o economie aflată în plin proces de expansiune și modernizare, dar și nevoii de a asigura formarea cadrelor didactice pentru gimnaziile, liceele și școlile profesionale de comerț.

2. Înființarea Academiei Comerciale din București

Primul curriculum

Ministrul industriei și comerțului Nicolae D. Xenopol, în „Expunerea de motive la Legea de înființare a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale”, aprecia că: *„Nevoile noastre economice-comerciale luând o dezvoltare din ce în ce mai mare, se observă că instrucțiunea ce se predă astăzi este insuficientă și cursuri superioare sunt de o netăgăduită necesitate.”*⁸ Tot ministrul a fost cel care explica interesul scăzut pentru pregătirea unei cariere comerciale în școlile din țară prin faptul că diploma dată de școala comercială autohtonă nu era egală cu o licență, ceea ce făcea ca tinerii *cu dare de mână* să opteze pentru studii comerciale în străinătate.

Este bine știut că revoluția industrială a produs efecte în spațiul românesc câteva decenii mai târziu decât în țări precum Anglia, Franța, Germania sau SUA. Cu toate acestea, nu trebuie omis faptul că bazele industriei capitaliste din România au fost puse în a doua jumătate a secolului al XIX-lea prin dezvoltarea mineritului, a metalurgiei și transporturilor, precum și prin înființarea primelor uzine de construcții de mașini și mijloace de transport, paralel cu creșterea numerică și de volum a fabricilor de textile și încălțăminte, ceea ce a generat, la fel ca pretutindeni în lume, un val de schimbări în organizarea economică și socială a societății, în dezvoltarea orașelor și schimbarea raportului dintre populația urbană și cea rurală a țării, în antrenarea treptată în circuitul economic național a tuturor zonelor țării.

Aceste transformări la scară națională sunt concordante cu evoluțiile din economia țărilor din Occident. Ele au presupus o regândire a modului de a organiza și conduce afacerile, iar specializarea întreprinderilor și noua organizare a producției industriale și a afacerilor la scară mare (mult lărgită față de producția meșteșugărească) au generat apariția și sporirea rapidă a

⁸ Sursa: *Educația economică în școlile de comerț*. În volumul *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*, op. cit., p. 58.

unui nou segment educat al populației orășenești constituit din funcționari specializați în derularea și conducerea activității diferitelor compartimente ale întreprinderilor mari, în activități de comerț și intermediere comercială pe piața autohtonă și/sau pe piețele externe, lucrători în administrațiile societăților de transport, asiguratorii, bancherii și lucrătorii bancari, precum și funcționarii ai statului și ai administrațiilor locale responsabili pentru varii aspecte ale relației dintre administrația publică și un mediu de afaceri caracterizat prin creștere debordantă de volum și o diversificare nemaivăzută a profesiilor și a funcțiilor. Pentru a forma competențele și abilitățile necesare îndeplinirii acestor noi funcții, pentru a asigura interacțiunea dintre entitățile din societatea modernă era necesară înființarea în România, la fel ca în țările din spațiul euroatlantic, a unei școli comerciale superioare, care să pună accent pe dezvoltarea cunoștințelor avansate de specialitate, dar și pe formarea deprinderilor practice, fără a neglija fundamentele științifice ale acestora.

Dincolo de rațiuni economice și de bună funcționare a societății românești, exista însă și un puternic interes pentru înființarea unei Academii Comerciale⁹, care ține de politica externă a Regatului Român interesat în coagularea unui centru de putere economică și de influență politică în sud-estul Europei. Pentru promovarea acestui obiectiv era nevoie de specialiști pregătiți într-o școală comercială și economică superioară, cu bune cunoștințe de drept internațional și drept maritim, dar și cu competențe lingvistice adecvate, pentru a purta dialogul cu partenerii de negociere din spațiul subcontinental (sud-est european), fără a neglija înscrierea țării în cadrul mai larg al dialogului european.

Cu toate că utilitatea unei Academii Comerciale a fost acceptată de marea majoritate a parlamentarilor, dezbaterile din cele două camere ale

⁹ În timpul dezbaterilor din Senat asupra textului de lege de înființare a Academiei de Înalte Studii Comerciale, la sugestia senatorului Sabba Ștefănescu, în denumire au fost adăugate cuvintele „și Industriale”, astfel că noua instituție de învățământ superior avea să se numească oficial *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București* (Sursa: *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*, op. cit., p. 92). Cu toate acestea, numele *Academia Comercială* avea să dăinuie în limbajul cotidian al românilor până spre sfârșitul anilor 1960, când instituția și-a recăpătat (1967) denumirea istorică de *Academie*, ce e drept, cu o completare mai cuprinzătoare: *Academia de Studii Economice din București*.

legislativului românesc cu privire la înființarea unei noi instituții de învățământ superior nu au fost deloc line.¹⁰ Motivele invocate de opoziție erau multiple și, în mare măsură, realiste: se pune sub semnul întrebării prioritatea acestei inițiative față de alte nevoi ale țării, oportunitatea efortului bugetar de înființare și funcționare a unei astfel de instituții, lipsa profesorilor de specialitate, modelul de program de studii și conținutul disciplinelor, raportul dintre formarea academică și pregătirea practică etc. Susținătorii ideii au găsit răspunsuri convingătoare și soluții viabile la toate reținerile și îndoielile celor ce sugerau amânarea, dacă nu chiar respingerea proiectului de lege. Ministrul N.D. Xenopol și susținătorii proiectului său au găsit sprijin în societatea românească prin angajamentul camerelor de comerț și industrie, mai ales a celor din București, Galați și Iași, de a contribui la finanțarea noului așezământ de educație comercială superioară, dar și prin donațiile în nume propriu ale unor mari industriași și comercianți care nu numai că înțelegeau oportunitatea înființării unei Academii Comerciale, dar vedeau și avantajele potențiale ale folosirii noilor specialiști români cu studii superioare. Totodată, disponibilitatea unor profesori renumiți de la Universitatea București de a preda în noua instituție de învățământ superior, dar și sprijinul entuziast al unui grup de tineri economiști formați la universități prestigioase din Germania, Franța și Anglia, precum și așteptările absolvenților de școli comerciale de a vedea o cale de continuare a formării lor au contribuit la conturarea acelui fond de convingeri prealabile care a permis conceperea și punerea în aplicare a unui prim curriculum adecvat pentru formarea în România, la București, de specialiști de comerț cu studii superioare.

Legea de înființare a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București a fost adoptată la 29 martie 1913 cu o largă majoritate de Camera Deputaților (63 voturi *pentru* față de 28 voturi

¹⁰ O descriere a dezbaterilor din camerele legislative ale României legate de proiectul de lege de înființare a Academiei Comerciale se găsește în studiul lui Vorovenci, Ion (2013) *Instituționalizarea învățământului superior economic*, în volumul *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*, op. cit., pp. 89-98.

contra), fiind promulgată de Regele Carol I prin Decretul Regal nr. 2978 din 6 aprilie 1913 și publicată în Monitorul Oficial nr. 12 din 13 aprilie 1913¹¹.

Câteva luni mai târziu, *Regulamentul pentru organizarea și administrarea Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale* avea să fie promulgat prin Decretul Regal nr. 5948 din 30 august 1913 și publicat în Monitorul Oficial nr. 123 din 1 septembrie 1913.¹²

Din dorința de a asigura orientarea practică a formării studenților Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București – AISCI, precum și mobilizarea resurselor umane, materiale și financiare necesare funcționării ei, aceasta a fost inițial subordonată Ministerului Industriei și Comerțului, care a avut, de altfel, și responsabilitatea strângerii și utilizării resurselor necesare demarării funcționării instituției.¹³ În 1935 AISCI avea să devină parte a sistemului de învățământ superior din România, în subordinea Ministerului Instrucțiunii Publice.

În chiar primul articol al *Legii de înființare*, se menționează **misiunea AISCI**:

- a) de a da cunoștințe superioare și aprofundate în domeniul științelor comerciale și economice;
- b) de a pregăti pentru centrele comerciale și industriale;

¹¹ Sursa: Textul integral al *Legii de înființare a AISCI* și al *Regulamentului pentru organizarea și administrarea AISCI* au fost republicate în Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*. Volumul I. București, Editura ASE, pp. 65-91, folosind ca izvor de documentare Hamangiu, C. *Codul General al României (Codurile, legile și regulamentele în vigoare) 1856-1919*. Vol. VIII – *Legi uzuale 1913-1919*. București, Editura Librăriei Alcalay & Co.

¹² Regulamentul de organizare și administrare a AISCI a fost amendat de două ori (noiembrie 1913 și august 1921) pentru a completa și/sau modifica prevederile inițiale. Un nou regulament de organizare și administrare a AISCI a fost adoptat în noiembrie 1927. Acest nou Regulament de organizare și administrare cuprindea pe prima oară prevederi detaliate (art. 77-80) cu privire la organizarea cursurilor pentru doctorat în cadrul AISCI din București. Sursa: Roșca, Ion Gh. (2013) *ASE 100. Aventura programelor de studii*. Editura ASE, București, p. 17.

¹³ În 1921, prin adoptarea *Legii pentru modificarea unor articole din Legea de înființare a AISCI*, publicată în Monitorul Oficial nr. 110 din 19 august 1921, Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București capătă statutul unei depline universități prin dreptul de a organiza studii doctorale, pe lângă studiile de licență. Regulamentul pentru obținerea doctoratului la AISCI, sancționat prin Decretul Regal nr. 2496 din 1923, a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 46 din 2 iunie 1923.

c) de a pregăti pentru funcțiunile cu caracter economic ale administrațiilor publice.

Pentru îndeplinirea acestei misiuni, Legea (art. 3) enumera 31 de materii care urmau să fie predate pe parcursul a trei ani de studii cu frecvență obligatorie. Tot Legea (art. 7) prevedea că Ministerul Industriei și Comerțului urma să stabilească prin *Regulamentul AISCI* care dintre materii vor fi prezentate sub formă de cursuri și care sub formă de conferințe, care vor fi obligatorii și care opționale. Regulamentul urma să precizeze, de asemenea, distribuția pe ani de studii, precum și eventuala grupare a unor materii pe cursuri (catedre) și conferințe.

Pentru a avea o imagine completă a ceea ce astăzi este cunoscut sub denumirea generică de curriculum universitar, mai trebuie adăugate trei precizări cu privire la formarea practică a studenților bazate pe prevederile din *Regulamentul pentru organizarea și administrarea AISCI*, varianta inițială publicată în Monitorul Oficial nr. 123 din 1 septembrie 1913:

- Art. 40 al Regulamentului menționează că pe lângă cursuri și conferințe, în AISCI se înființează seminariile, care au ca scop să arate știința așa cum este ea aplicată în viața profesională. În cadrul seminariilor, studenții fac „repetițiuni, interogări, exerciții practice și lucrări privitoare la părțile esențiale ale științei respective.” Seminariile urmau să fie conduse de către profesorii titulari ai cursurilor și/sau conferințelor. Chiar și atunci când seminariile erau conduse de alte persoane (cu experiență practică în domeniul profesional respectiv), coordonarea și supravegherea lucrărilor de seminar erau tot în sarcina titularilor de disciplină.
- Potrivit art. 46 din Regulament, pregătirea practică a studenților se completa prin cele două stagii obligatorii care se desfășurau în vacanțele de vară dintre anii de studii. Fiecare student era ținut să facă practică comercială sau industrială într-o întreprindere privată sau de stat pe care și-o alegea cu aprobarea Rectoratului. La începutul noului an academic, studentul era obligat să prezinte certificarea de către conducerea întreprinderii a modului de îndeplinire a îndatoririlor de practică.
- Tot în scopul formării practice, art. 64 al Regulamentului precizează că Academia organizează – în funcție de resursele disponibile din finanțarea de la bugetul de stat sau din resursele atrase de la camere de comerț și

industrie, de la comune, județe, alte autorități sau din donații private – vizitarea de întreprinderi comerciale și industriale, precum și excursii de documentare în țară și/sau străinătate

Art. 70 al primului *Regulament pentru organizarea și administrarea AISCI* a prezentat curriculumul universitar pus în aplicare începând cu anul universitar 1913-1914. În curriculumul din **Caseta 1**, alături de disciplinele de studiu (cursuri și conferințe) au fost inserate stagiile obligatorii de practică, precum și modalitatea de finalizare a studiilor.

Caseta 1. Primul curriculum aplicat de AISCI în perioada 1913-1918

Anul I

Cursuri

1. Elemente de drept civil, cu dezvoltări asupra obligațiunilor, contractelor speciale, gajului, privilegiilor și ipotecilor
2. Economia politică și istoria doctrinelor economice. Economia națională
3. Contabilitatea comercială
4. Statistica (în special economică)
5. Matematica financiară aplicată. Teoria și tehnica asigurărilor
6. Fizica și chimia industrială aplicate

Conferințe

1. Industria și meseriile în România cu legislația lor
2. Geografia economică cu dezvoltări asupra piețelor Orientului
3. Corespondența și convorbirea în diferite limbi străine (franceză, germană și italiană) studiate obligatoriu de toți studenții, la care s-a adăugat o a patra limbă străină la alegere dintre engleză, rusă, greacă modernă, bulgară sau sârbă¹⁴

În timpul vacanței de vară

Primul stagiul de practică comercială sau industrială

¹⁴ Lista limbilor străine studiate la alegere avea să se completeze în anul universitar 1931-1932 cu limba turcă.

Anul al II-lea**Cursuri**

1. Drept comercial și maritim, român și comparat. Procedura comercială
2. Economia politică și istoria doctrinelor economice. Economia națională
3. Contabilitatea comercială
4. Statistica (în special economică)
5. Matematica financiară aplicată. Teoria și tehnica asigurărilor
6. Fizica și chimia industrială aplicate
7. Știința și legislația financiară. Monedă, credit, schimb și studiul băncilor. Tehnica băncilor

Conferințe

1. Istoria comerțului
2. Comerț exterior și legislația vamală română și comparată, cu dezvoltări asupra țărilor Orientului. Convențiuni comerciale. Regulamente consulare
3. Geografia economică cu dezvoltări asupra piețelor Orientului
4. Corespondența comercială română și stenografia
5. Corespondența și convorbirea în diferite limbi străine

În timpul vacanței de vară

Al doilea stagiu de practică comercială sau industrială

Anul al III-lea**Cursuri**

1. Știința și legislația financiară; Monedă, credit, schimb și studiul băncilor. Tehnica băncilor
2. Studiul practic al întreprinderilor comerciale și industriale; Studiul transporturilor. Căi ferate, pe apă și tarife
3. Studiul mărfurilor
4. Tehnologia industrială
5. Drept comercial și maritim, român și comparat. Procedura comercială

Conferințe

1. Comerț exterior și legislația vamală română și comparată, cu dezvoltări asupra țărilor Orientului. Convențiuni comerciale. Regulamente consulare
2. Industria, comerțul și legislația petrolului
3. Industria și comerțul lemnului
4. Comerțul cerealelor și al derivatelor lor
5. Corespondența și convorbirea în diferite limbi străine

Finalizarea studiilor: Studentul care a promovat toate examenele celor trei ani de studii este declarat licențiat AISCI.

Este cât se poate de clar că acest prim curriculum a fost astfel conceput, încât să asigure formarea și dezvoltarea de cunoștințe, competențe și aptitudini potrivit misiunii atribuite AISCI prin Legea de înființare. Câteva caracteristici ale acestui proiect normativ de curriculum sunt evidențiate în continuare:

- Varietatea disciplinelor este de natură să furnizeze un cumul de cunoștințe, competențe și aptitudini care asigurau plasarea absolvenților pe piața muncii din acele vremuri, dar și funcționarea independentă a acelor care și-ar fi propus să gestioneze solitar afacerea familiei. Cu timpul, diviziunea socială a muncii avea să privilegieze externalizarea unor competențe necesare pentru funcționarea unei întreprinderi;
- Combinația dintre disciplinele care asigură dezvoltarea de cunoștințe aprofundate în domeniul comerțului și economiei și cele care au ca scop formarea de competențe practice, aptitudini și atitudini necesare exercitării funcției, fie în întreprinderi comerciale și industriale, fie în instituții ale administrațiilor publice;

- Combinația între disciplinele de cultură economică și comercială și cele cu vădit conținut metodologic-analitic, cu centrarea pe aplicații practice în domeniul comercial și industrial;
- La unele discipline se enunță chiar în denumirea lor preocuparea pentru o anumită grupă de mărfuri (petrol, lemn, cereale) sau pentru o zonă geografică de interes pentru România începutului de secol XX (piețele Orientului);
- Combinația dintre disciplinele cu caracter economic și cele care țintesc dezvoltarea de cunoștințe avansate în domeniul dreptului civil, consular, comercial, vamal, financiar și maritim, cu o preocupare susținută pentru abordarea comparativă a diverselor sisteme de drept, astfel încât absolventul AISCI să poată observa și valorifica avantajele, iar pe de altă parte, să identifice riscuri induse de cadrul legal diferit din statele cu care aveam relații comerciale, diferit față de legislația națională și practica din mediul românesc de afaceri;
- Combinația dintre disciplinele care definesc strict domeniul de specializare și disciplinele conexe care ajută întreprinderea comercială sau industrială să interacționeze cu alte întreprinderi, dar și cu bănci, asiguratorii, transportatori etc. fie din economia națională, fie de peste hotare;
- Gruparea materiilor pe cursuri (catedre) a dat naștere uneori la discipline-mamut, a căror predare a fost extinsă pe parcursul a doi ani consecutivi de studiu;
- Preocuparea pentru dezvoltarea competențelor de comunicare verbală și scrisă de specialitate în limba română și în alte patru limbi (trei obligatorii și una opțională). Selectarea limbilor pentru oferta educațională inițială a AISCI reflectă atât afinitățile Regatului României în contextul Europei începutului de secol XX, cât și interesele pentru impulsivizarea comerțului subcontinental ca platformă pentru apropierea

țării din zonă și coagularea unui centru de influență politică în relațiile internaționale.

- Așa cum era și în cutuma altor Academii Comerciale din Europa, promovarea tuturor examenelor și îndeplinirea tuturor cerințelor din cei trei ani de studii conducea la conferirea titlului de licențiat al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale, fără a mai presta un examen final de evaluare complexă¹⁵. Titlul de licențiat AISCI conferea titularului dreptul de a se înscrie la doctorat.

¹⁵ Odată cu punerea în aplicare a *Decretului nr. 175 pentru reforma învățământului*, publicat în *Monitorul Oficial*, Partea I, nr. 177 din 2 august 1948, se introducea examenul de stat ca formă distinctă de evaluare finală a absolvenților unui program de învățământ superior (Decretul 175 evită folosirea termenului „licență”, deși face vorbire și despre „cursurile de doctorat” la care aveau acces doar absolvenții de învățământ superior).

3. Dinamica designului curricular pentru specializarea Comerț în perioada 1919-1942

În doar câțiva ani de funcționare, comunitatea universitară a AISCI a constatat că, pentru a-și îndeplini misiunea în societate, este necesară diversificarea educației superioare comerciale și industriale prin conceperea și punerea în operă a unor *programe de studii distincte, pe secțiuni sau specializări*¹⁶, astfel că din noiembrie 1919, educația economică superioară este structurată pe trei secțiuni: (I) Comerț, Bancă, Asigurări; (II) Industrială; (III) Administrație economică, Consulară.

Urmărind coloanele tabelului din Anexa 1, se pot identifica câteva caracteristici definitorii pentru această perioadă de început (1919-1938) în pregătirea economiștilor după curriculumuri diferite. Secțiunea AISCI care s-a specializat în formarea viitorilor lucrători în domeniul comerțului, respectiv al afacerilor din sfera circulației interne și internaționale a mărfurilor, a aplicat un curriculum relativ stabil din punct de vedere al obiectivului general al formării de specialitate a studenților săi, cu toate că în această perioadă se trece de la un program de studii de trei ani (1919-1931) la introducerea unui an pregătitor, începând cu promoția 1932-1936, iar ulterior la integrarea acestui an pregătitor în schema generală de formare superioară prin dezvoltarea unui curriculum extins pe patru ani de studii, începând cu promoția 1936-1940. Iată principalele trăsături ale construcției curriculare din această perioadă:

- În pofida introducerii secțiunilor de specializare în cadrul AISCI, în structura curriculumului pentru formarea economiștilor cu studii superioare s-au păstrat discipline (cursuri) comune tuturor specializărilor în toți anii de studii. Acestea erau completate în ultimii doi ani de studii cu discipline (cursuri) de specialitate. Abia începând cu promoția

¹⁶ Ca formă organizatorică a specializării în domeniul formării superioare a studenților, facultățile au fost instituite în cadrul universității abia în 1947, așa cum se va vedea în capitolul următor.

1938-1942 se face o netă separație în timp între cele două categorii de discipline, cursurile de generalizare (comune specializărilor din AISCI) se studiau în primii doi ani, iar cursurile de specializare se învățau în ultimii doi ani de facultate.

- Toate planurile de formare specifice acestei perioade demonstrează o grijă deosebită pentru combinarea cursurilor cu conținut preponderent teoretic-metodologic și de formare a unei culturi economice ample, cu discipline orientate spre formarea de abilități practice de specialitate.
- Pe planul formării teoretice și instrumental-metodologice, structura curriculumului este relativ constantă: alături de *Economia politică* și *Istoria doctrinelor economice*, sau *Economia națională*, în curriculum își găsesc locul *Istoria comerțului* și *Geografia economică*, dar și *Matematica financiară*, *Aritmetica comercială*, *Contabilitatea generală* și/sau *Contabilitatea comercială*, *Statistica*, *Monedă, credit, schimb*, *Teoria și tehnica asigurărilor* etc.
- Pe planul formării practice-aplicative, cursurile au cunoscut o dinamică mai accentuată, ceea ce exprimă preocuparea AISCI de a ajusta periodic evantaiul de discipline: alături de *Studiul practic al întreprinderilor* și *Studiul mărfurilor*, s-a introdus *Chimia industrială aplicată* (cu lucrări de laborator), precum și *Fizica aplicată în industrie* (cu laborator) sau *Stenografia*.
- În contextul existenței unui „trunchi comun” în debutul studiilor, urmat de un pachet din ce în ce mai diversificat de *cursuri de specializare*, este lesne de înțeles că varietatea disciplinelor a rămas o trăsătură fundamentală a construcției curriculare pentru formarea în domeniul comerțului. Mai mult, se poate observa că varietatea disciplinară s-a accentuat prin introducerea în curriculum, începând cu promoția 1932-1936, a unor cursuri de *Pedagogie* și *Elemente de logică și pedagogie* (pentru cei ce urmau să se dedice carierei didactice), cursuri de *Tehnologie industrială* (pentru a deschide accesul spre joburi în cadrul serviciilor comerciale ale unor astfel de întreprinderi), cursuri de *Logică și psihologie* (o posibilă anticameră în predarea peste decenii

a unor discipline de *Psihologia consumatorului*, *Marketing* sau *Tehnici de promovare*) sau lecții de *Stenografie* (pentru cei ce doreau și o astfel de pregătire).

- De-a lungul acestor ani se constată o accentuare a pregătirii de specialitate prin introducerea, începând cu promoția 1927-1930 a cursului *Studiul mărfurilor*. De asemenea, sporește ponderea disciplinelor suport *Chimie industrială cu aplicații în studiul mărfurilor* și respectiv *Fizică industrială*, menite să ofere viitorilor specialiști în comercializarea diferitelor grupuri de mărfuri industriale formarea de specialitate pentru înțelegerea analizelor de asigurare a calității, pentru aplicarea diverselor metode și mijloace de expertizare a materiilor prime, a semifabricatelor și a produselor industriale finite.
- Față de curriculumul inițial din 1913, s-a accentuat formarea complexă în domeniul dreptului comercial, financiar-bancar, al transporturilor și asigurărilor. Paralel cu însușirea normelor și principiilor specifice dreptului român, cursurile cuprind elemente de analiză comparativă a sistemelor de drept specifice principalelor țări partenere în schimburile economice și comerciale ale vremii. Mai mult, începând cu promoția 1927-1930, toți studenții de la specializarea Comerț au beneficiat până în 1946 de un curs de *Comerțul, industria și legislația petrolului*, în condițiile în care România s-a afirmat pe piețele europene ca un mare furnizor de țiței brut și de produse rezultate din rafinarea țițeiului.
- Comunicarea scrisă juca în tranzacțiile comerciale ale vremii un rol esențial, ceea ce a determinat AISCI să reintroducă cursul de *Limba română (corespondența comercială română și stenografia)* în curriculumul de la secțiunea Comerț, începând cu promoția 1927-1930, după ce, în perioada 1919-1926, corespondența și convorbirea (specifică afacerilor) se studiaseră doar în limbi străine (franceză, engleză, germană și italiană). Față de oferta inițială de a învăța comunicare orală de specialitate și corespondență comercială în patru limbi străine, începând cu promoția 1927-1930 curriculumul cuprinde doar *două limbi străine* prevăzute de-a lungul tuturor celor trei sau patru ani de facultate. Limbile puteau fi alese de către studenți în anul întâi, iar gradul de complexitate

al formării progresează de la nivelul începător spre dezvoltarea treptată de competențe de comunicare orală de specialitate și de redactare a corespondenței comerciale.

4. Politizarea învățământului superior de comerț¹⁷ în perioada 1945-1989

După al Doilea Război Mondial, România s-a aflat un timp sub controlul nemijlocit al Uniunii Sovietice, care a impus schimbarea regimului politic al țării și a sprijinit instalarea la putere a Partidului Muncitoresc Român – PMR (ulterior, Partidul Comunist Român – PCR). Educația era considerată și atunci, ca și acum, un sector-cheie pentru dezvoltarea țării, pentru transformarea societății. De aceea, Conferința Națională a PMR din 1945 a cerut schimbări rapide și profunde de orientare și obiective în sistemul național de învățământ. Școala era chemată să devină o armă puternică în schimbarea modului de gândire al fiecărui cetățean și un instrument eficace de susținere a noului regim politico-social și a modului socialist de producție.

În politizarea conținutului și funcției procesului educațional pot fi distinse două subperioade: prima dintre acestea a fost declanșată imediat după încheierea celui de al Doilea Război Mondial. Ea a fost marcată de sovietizarea învățământului, realizată prin preluarea modelului de sistem educațional din URSS și aplicarea intransigentă a unui curriculum străin de tradițiile naționale, pentru care România nu dispunea de cadre didactice. *Marxism-leninismul*, *Limba rusă*, *Istoria URSS* și *Geografia URSS* au devenit discipline obligatorii, care se studiau atât în învățământul preuniversitar, cât și în cadrul instituțiilor de învățământ superior. La începutul anilor 1960, pe măsura emancipării României de sub statutul de satelit al URSS, conducerea superioară de partid a dispus înlăturarea conținuturilor prosovietice cu un fond ideatic militant, cu accente

¹⁷ În acest segment al studiului se folosesc rezultate ale cercetării efectuate de autor pe parcursul anului 2015 sub titlul: *Contrast between pre-reform and post-reform curricula at the Faculty of Trade at the Bucharest University of Economic Studies*, parte a proiectului internațional de cercetare *Between Bukharin and Balcerowitz. The history of economic thought under communism*. Coordonator din partea României – Universitatea București.

naționaliste, care viza formarea tinerilor în spiritul înțelegerii și promovării intereselor României socialiste. A doua subperioadă a stat sub semnul politizării pe alocuri excesive a conținutului disciplinelor de profil, paralel cu introducerea unor cursuri explicite de propagandă PCR.

Schimbarea conținutului disciplinelor s-a făcut în anii 1945-1955 sub supravegherea strictă a consilierilor/comisarilor sovietici. Lor li s-au adăugat curând și unele elemente din rândul cadrelor didactice autohtone, considerate a fi devotate cauzei politice a momentului. O preocupare specială a vizat componența corpului profesoral. Chiar înainte de a se legaliza reforma învățământului din România prin *Decretul-Lege* din 1948¹⁸, au fost întreprinse drastice măsuri de epurare a corpului didactic de elementele „elitei burgheze”, considerate a fi „de modă veche și periculoase din punct de vedere ideologic”.

Regretatul profesor Iulian Văcărel, membru al Academiei Române, care a fost student al Academiei Comerciale între 1947 și 1950, a fost martor al schimbărilor petrecute în acei ani și le relatează în următorii termeni: „... la traducerea în viață a reformei, s-a modificat și curricula disciplinelor de studiu, iar cadrele didactice au fost „împrosăpătate”. O serie de profesori de mare notorietate au fost disponibilizați și înlocuiți cu alții care nu în toate cazurile erau de talia celor scoși la pensie ori nu aveau pregătirea pedagogică necesară spre a deveni cadre didactice universitare. Printre profesorii de mare calibru nu se mai numărau, spre exemplu, Victor Slăvescu și Ion Răducanu, membri ai Academiei Române, și nici Gromoslav Mladenatz, Marin Mazilescu sau George Sofronie. Din nefericire, după reformă, selecția cadrelor didactice ... s-a făcut în funcție de dosar, adică criteriul politico-ideologic conta mai mult decât competența profesională a acestora.”¹⁹ Schimbările evocate mai sus s-au petrecut în toate structurile funcționale ale Academiei Comerciale, inclusiv la secția care pregătea viitorii specialiști pentru domeniul comercial. Așa cum remarca și academicianul Văcărel, între cadrele didactice recrutate de noile autorități

¹⁸ Vezi *Decret-Lege nr. 175 cu privire la Reforma Educației în Republica Populară Română* din 2 august 1948.

¹⁹ Văcărel, Iulian (2010) *Confesiunile unui octogenar. Arc peste timp: 1928-2010*, București, Editura ASE, p. 42.

s-au aflat – pe lângă cei angajați politic și dovedind ulterior slabe competențe profesionale – și cadre didactice valoroase, multe dintre acestea având o substanțială experiență acumulată în prealabil în activitatea economică.

Prin reforma din 1948 întregul învățământ superior economic, inclusiv cel de comerț, a trecut prin transformări dramatice din punct de vedere al cadrului legal și organizațional, din punct de vedere al autonomiei decizionale și al construcției curriculare, al controlului politic asupra corpului didactic și al structurii de clasă a studenților, din punct de vedere al profilului ideologic al resurselor educaționale și al obligativității repartiției în câmpul muncii a absolvenților de învățământ superior etc. Academia Comercială și-a schimbat numele în Institutul de Studii Economice și Planificare – ISEP și, pentru scurtă vreme (1948-1950), a pierdut dreptul de a organiza studii doctorale ca efect al aplicării sistemului sovietic de clasificare a instituțiilor de învățământ superior.²⁰

Confiscarea politică a misiunii instituțiilor de învățământ superior și subordonarea procesului educațional unicului scop de a forma cadre devotate regimului a generat cu totul altfel de rezultate ale învățării decât înainte de al Doilea Război Mondial. Steliana Perț, reputat expert în științe sociale și politice, apreciază că, din punct de vedere ideologic și politic, reforma din 1948 a determinat „*un moment de discontinuitate în evoluția tradițională a educației din România*”.²¹ Această reformă a marcat începutul unei distanțări tot mai accentuate a învățământului superior economic față de modelele occidentale de educație economică și de afaceri.

Pe plan curricular, așa cum arată și tabelul comparativ al listelor de discipline din Anexa 2, reforma din 1948 a adus o serie de schimbări de conținut și orientare:

- Introducerea unor discipline obligatorii noi, cu un puternic conținut ideologic, precum: *Marxism-leninism, Materialism dialectic și materialism istoric, Economie politică și sistemul de economie politică*

²⁰ În acest sistem, institutele de studii superioare și politehnicile aveau rolul de a asigura formarea profesională a viitorilor specialiști pentru întreprinderile socialiste, iar studiile doctorale puteau fi efectuate numai în câteva universități.

²¹ Perț, Steliana (2002) *Învățământul*. În lucrarea coordonată de N.N. Constantinescu *Istoria economică a României (1939-1989)*, vol. 2, București, Editura Economică, p. 23.

(prezentat cu un conținut reorientat spre economia politică a societății socialiste), *Istoria economiei politice* (critica gândirii economice de pe pozițiile doctrinei marxist-leniniste), *Istoria vieții economice*, *Studiul problemelor muncitorești* etc. Schimbarea de curriculum a fost bruscă, fără a exista o perioadă de pregătire și selecție a cadrelor didactice. În aceste circumstanțe, fiecare temă a acestor noi discipline era predată de un lector itinerant, care se muta de la o serie de studenți la alta până epuiza toate formațiunile de studiu. Uneori, periplul didactic cuprindea chiar mai multe instituții de învățământ din București. Pentru a soluționa lipsa de cadre didactice la aceste discipline noi, în jurul anului 1950 numeroși studenți cu „origine socială sănătoasă” și rezultate bune la învățătură au fost trimiși să-și continue studiile de specialitate (dar și îndocrinarea) în URSS. Controlul ideologic asupra conținutului temelor de curs a continuat, uneori, chiar până în 1989, sub forma textului obligatoriu de predat de către fiecare cadru didactic. Acest text era conceput de un membru al catedrei care primea bibliografia obligatorie și indicațiile politice de elaborare a respectivei teme, iar, după avizarea textului, el era săptămânal distribuit de șeful de catedră în formă dactilografată.

- Sub presiunea consilierilor sovietici prezenți în toate structurile de conducere la nivel de catedre, facultăți și universitate, unele dintre discipline aveau conținutul orientat spre studierea extensivă a URSS. Astfel, până la începutul anilor 1960, s-au studiat ca discipline obligatorii *Istoria URSS* și *Geografia URSS*, dar nu se preda nicio disciplină legată de istoria sau geografia României.
- Un alt grup de noi discipline din curriculum se referea la planificarea socialistă: *Teoria și tehnica planificării* (abordarea generală), *Teoria și tehnica planificării industriale și comerciale*, *Economia și planificarea financiară*, *Economia și planificarea agrară*.
- Față de curriculumul aplicat pentru promoția 1938-1942, în planul de învățământ implementat începând cu toamna lui 1948, varietatea disciplinelor de specialitate pentru profilul economistului specializat în comerț este semnificativ redusă, ceea ce a avut un impact negativ asupra anvergurii competențelor acumulate.

- Studiul diferitelor ramuri de drept legate de activitatea comercială pe plan local și internațional a fost substituit cu o unică disciplină de *Bazele Dreptului Român*. La fel s-a întâmplat și cu disciplinele de finanțe. Până și studiul corespondenței comerciale în limba română a fost suprimat.
- Pregătirea matematică, statistică și de contabilitate a fost redusă la minim. De altfel, dezvoltarea de competențe analitice și formarea practică a studenților au fost complet ignorate în noul curriculum introdus în toamna anului 1948.
- În schimb, *studiul limbii ruse* a devenit obligatoriu pe parcursul primilor trei ani de studii. O a doua limbă de circulație internațională și corespondența comercială (engleză, franceză sau germană) s-a studiat ca disciplină la alegere în primii doi ani de facultate.
- A fost suprimată și formarea practică a studenților prin stagii de pregătire în cadrul întreprinderilor pe baza unor programe analitice cu obiective educaționale diferențiate pe parcursul anilor de studiu.

În doar câțiva ani de la implementarea ei, reforma învățământului din 1948 a început să fie tot mai clar percepută ca o schimbare artificială, neadecvată intereselor naționale. A fost, de fapt, o tentativă de sovietizare a învățământului românesc, într-o perioadă în care, în industria și agricultura românească a fost impus modelul sovietic de organizare și funcționare prin înființarea de „sovrom”-uri – întreprinderi sovietice.

La Congresul al II-lea al PMR (decembrie 1955) s-a apreciat că „anihilarea culturală a dușmanului prin educarea clasei muncitoare” este chiar mai importantă decât măsurile de întărire a securității țării. În aceste circumstanțe a fost aspru criticată „slaba legătură dintre, pe de o parte, planurile de învățământ, procesul didactic și conținutul manualelor, iar, pe de altă parte, dezvoltarea economică și culturală a țării, respectiv dintre învățământul superior și sectoarele productive ale economiei.”²² S-a considerat că această disfuncționalitate se datorează faptului că învățământul românesc oferă viitorilor angajați în întreprinderile socialiste o educație

²² Sora, Andrei Florin (2013) *Politizare și politehnizare în România comunistă. Repere legislative privind învățământul superior (1948-1989)*. Editura Academiei Române, Revista Arhivele Olteniei, Serie nouă nr. 27, p. 157, unde se preia citatul sus menționat din teza de doctorat a lui Jan Sadlak, reputat specialist polonez în științele educației, fost director general al CEPES_UNESCO București.

mult prea academică. Merită observat că această apreciere s-a făcut în condițiile în care, începând cu anul universitar 1952-1953, curriculumul universitar a fost completat cu *două stagii obligatorii de practică* pentru toți studenții.²³

Revoltele studentești din 1956 au determinat PMR să întreprindă măsuri de „îmbunătățire a calității învățământului.” La ISEP, sub presiunea mișcării studentești, între aceste măsuri s-a numărat îndepărtarea a 42 de cadre didactice care nu corespundeau cerințelor de predare. În locul lor au fost angajați lectori tineri cu titluri de doctor în științe, obținute fie la ISEP, fie la universități din URSS. Misiunea lor era de a asigura o legătură mai bună între conținutul cursurilor predate și aspirațiile declarate ale PMR de dezvoltare economico-socială planificată a României.²⁴ Principalele aspecte ale dinamicii curriculare din această perioadă pot fi astfel rezumate:

- Primele ajustări de curriculum în spiritul desovietizării sau derusificării învățământului superior de comerț s-au produs la începutul anilor 1960, când predarea *Istoriei URSS* și a *Geografiei URSS* au fost înlocuite cu *Istoria economiei naționale* și, respectiv cu *Geografia economică a României*. Nici limba rusă nu se mai studia de către toți studenții ca disciplină obligatorie, dar a rămas în portofoliul de discipline care se studiau la alegere, alături de engleză, franceză sau germană. Mai târziu avea să se introducă și studiul opțional al limbii spaniole.
- Tot la începutul anilor 1960, disciplina cu un pronunțat conținut prosovietic *Marxism-leninism* a fost înlocuită cu *Socialism științific*. Inițial, această nouă disciplină oferea o analiză în cheie naționalistă autohtonă a „confruntării politice” dintre capitalism și socialism. Peste decenii, ea avea să devină principalul curs de promovare a ideologiei PCR, având misiunea de a înzestra studenții cu principiile și obiectivele de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

²³ Roșca, Gh. Ion (2013a) *Aventura programelor de studii*. București, Editura ASE, p. 66.

²⁴ Vorovenci, Ion (2013) *Institutul de Științe Economice și Planificare din București în perioada 1948-1968* – în volumul coordonat de Ioan Talpoș, Constantin Roșca și Nicolae Istudor: *Pagini din istoria învățământului superior economic din România: 1843-2013*. București, Editura ASE, pp. 152-153.

Îndoctrinarea studenților s-a accentuat în anii 1980, când disciplina a căpătat un caracter combativ mai explicit sub titulatura de *Socialism științific și doctrine politice contemporane*. Totodată, în ultimul an de studiu și-a făcut loc o nouă disciplină – *Probleme fundamentale ale istoriei patriei și PCR* – în ideea de a consolida angajamentul politic și devotamentul noilor generații de economiști.

- Un alt exemplu de politicizare a formării viitorilor specialiști din domeniul comerțului este disciplina *Istoria doctriinelor economice* care a fost înlocuită prin anii 1970 cu *Doctrine economice contemporane* – o disciplină de analiză critică a curentelor moderne de gândire economică prin prisma nepotrivirii lor cu doctrina economică a PCR, fără a mai oferi studenților fundamentele istorice, economice și sociale, ale formării doctriinelor contemporane. O evoluție asemănătoare în sensul accentuării componentei de propagandă de partid a cunoscut și disciplina *Planificarea economiei naționale*, care și-a schimbat semnificativ conținutul și misiunea formativă, devenind *Planificarea și prognoza social-economică*. Este locul potrivit pentru a afirma că această accentuare graduală a educării politice a devotamentului față de cauza PCR a fost formal servită prin caracterul obligatoriu al tuturor acestor cursuri, dar felul în care aceste discipline erau predate și învățate a depins de conduita fiecăruia dintre participanți. Nu poate fi negat zelul unora dintre cadrele didactice care predau aceste discipline sau strădania sinceră a unor studenți de a se afirma la cursurile și seminariile specifice. Ceea ce rămâne însă în memoria colectivă de peste ani este că astfel de discipline erau întâmpinate în mediul academic cu o anumită „resemnare” (erau discipline obligatorii în curriculum) sau chiar cu o discretă „oboseală intelectuală” în marea majoritate a abordărilor în relația student-profesor.
- O evoluție aparte s-a produs în cazul disciplinei *Economie politică*. Aceasta s-a studiat pe parcursul a patru semestre în primii doi ani de facultate, pe baza unei programe analitice care explicau mecanismul de funcționare a economiei în succesiunea istorică de la comuna primitivă și sclavagism, spre feudalism și capitalism (an I), pentru a continua cu socialism și comunism (an II). În perioada imediat următoare

desovietizării, corpul profesoral a creat un nou manual universitar în două volume care poate fi considerat și astăzi un referențial de calitate prin prisma deschiderii oferite de autori pentru înțelegerea complexității lumii contemporane și a nevoii de a dezvolta competențele cognitive și analitice ale studenților, astfel încât ei să fie capabili să valorifice oportunitățile economiei internaționale. Afirmăția aceasta stă în picioare, chiar dacă din punct de vedere dogmatic tratarea temelor în acest nou curs pornea de la ideologia marxist-leninistă și de la principiile și obiectivele construcției socialismului în România. În anul 1968, însă, la cererea conducerii superioare de partid, ASE București a implementat o nouă programă analitică pentru disciplina *Economie politică*, potrivit căreia în primele două semestre se studia economia politică socialistă și politica economică a PCR. Curând, temele legate de comerțul și cooperarea internațională a țărilor socialiste au fost trecute în semestrul al treilea. Astfel timpul rezervat învățării conceptelor fundamentale și mecanismului de funcționare al economiei, precum și cel dedicat studiului modului capitalist de producție a fost treptat redus la cel de al patrulea semestru. Evident, în tratarea temelor prevala evidențierea superiorității modului socialist de organizare și funcționare a economiei. Din punct de vedere al pedagogiei acestei discipline, s-a produs o inversare cu impact negativ asupra formării competențelor analitice ale viitorului economist. Nu este rațional să predai mai întâi teme de politică economică și să vii abia în următorul an de studiu cu explicarea conceptelor și a mecanismului de funcționare a unei economii, oricare ar fi ideologia specifică țării respective. Un reputat profesor al ASE care a predat *Economia politică a capitalismului* studenților din primul an timp de 25 de ani afirmă în memoriile sale că „*această schimbare [din 1968 – N.A.] nu putea fi justificată istoric și nici nu era logică. Ceea ce a prevalat în fundamentarea deciziei politice a fost faptul că studenții trăiau în economia socialistă, pe care trebuiau să o înțeleagă cel mai bine.*”²⁵ Mai mult, conducerea politică a ASE și șeful catedrei de profil erau convinși că „*Economistul este un specialist cu o pregătire*

²⁵ Ciucur, Dumitru (2010) *Autobiografie memorială. Viața și activitatea*. București, Editura ASE, p. 28.

economică și politică superioară”²⁶. Pornind de la o astfel de înțelegere a formării studenților economiști, nu numai cărțile de economie politică, ci și toate manualele de la disciplinele de specialitate au fost mai mult sau mai puțin „împănate” cu masive citate din documentele PCR și, cu prioritate, din cuvântările lui Nicolae Ceaușescu. Fără astfel de inserții doctrinare nu mai putea fi tipărit/multiplicat/susținut public niciun material didactic, nicio lucrare de cercetare, nicio teză de doctorat. Cât de mult erau folosite aceste inserții în dialogul student-profesor, cât de sincere erau comentariile pe marginea acestor citate este însă o altă chestiune. Ca în orice moment al istoriei sociale, existau în rândul cadrelor didactice și între studenți un număr de persoane sincer devotate cauzei PCR, după cum existau cei care mimau devotamentul urmărind un interes personal, precum și cei care redau mecanic citatele doar pentru a nu se expune riscului unei cercetări disciplinare ulterioare. Puține persoane din comunitatea academică își manifestau public adversitatea față de alienarea programului de studii și îndoctrinarea studenților. Doar în particular, în cercuri bine știute de prieteni discuțiile deveneau deosebit de acide.

- Nu toate schimbările de curriculum au fost percepute de studenții și profesorii de la Facultatea de Comerț ca fiind expresie a îndoctrinării politice. Astfel, înlocuirea disciplinei *Materialism dialectic și istoric* bazată pe doctrina marxist-leninistă cu o disciplină cuprinzătoare de *Filosofie* a fost considerată a fi o reînnoire a legăturilor școlii superioare românești cu cultura vestică, cu tradițiile educației din perioada de dinainte de cel de al Doilea Război Mondial, chiar dacă, pe alocuri, cursul era presărat cu obligatoriile citate care exprimau poziția PCR și/sau a conducătorului suprem față de subiectele tratate.
- Din formarea acestor generații de studenți nu au lipsit disciplinele care asigurau cunoștințe teoretice aprofundate și competențe aplicative specifice comerțului interior. Analiza comparativă a planurilor de învățământ din acea perioadă (vezi Anexa 3) arată chiar o creștere în complexitate a formării de specialitate, odată cu extinderea vremelnică

²⁶ N.N. Constantinescu *Scriseri alese 1989-1999*, vol. I, apud Ciucur, Dumitru (2014) *Memento economic*. București, Editura ASE, p. 51.

a duratei studiilor la cinci ani la începutul anilor 1960. Generațiile de studenți care au beneficiat de formare pe parcursul a cinci ani de studii au fost expuse celui mai echilibrat curriculum din toate variantele de planuri de învățământ care s-au succedat vertiginos în toți acești ani de coordonare politică de la centru a conținutului și organizării învățământului superior. Începând cu anul universitar 1969-1970 s-a dispus revenirea la un ciclu de studii superioare economice de patru ani, iar efectul deciziei impuse de sus a fost încărcarea exagerată a programului de studii mai mult prin creșterea numărului săptămânal de ore de contact pedagogic la clasă și mai puțin prin raționalizarea conținutului disciplinelor. Treptat a fost marginalizat studiul matematicii și dreptului și a fost redus studiul limbilor străine la o singură opțiune cu un minim de două ore pe săptămână.

- La începutul anilor 1970 au fost introduse în curriculumul facultății noi discipline de specialitate precum *Economie mondială*, *Marketing* și *Economia turismului*, care au fost primite cu mult interes de către studenți pentru că împrăpătau oferta de formare în domeniul comerțului intern și internațional. Noile cursuri s-au adăugat unei liste deja consistente de discipline de profil predate studenților în contextul redefinirii în anul universitar 1977-1978 a domeniului de studiu al Facultății de Comerț prin comasarea/integrarea secțiilor tradiționale ale specializării.
- Formarea competențelor metodologico-analitice a continuat să fie realizată prin disciplinele de *Statistică*, *Contabilitate* și *Analiza activității și eficienței economice a comerțului*, care aveau volumul de ore astfel stabilit încât să transmită cunoștințele teoretice fundamentale, dar să și dezvolte unele abilități de aplicare în analiza activității economice. La acestea s-a adăugat, în prima jumătate a anilor 1970, *Prelucrarea electronică a informațiilor economice* – o disciplină precursoră a studierii informaticii economice la Facultatea de Comerț.
- La mijlocul anilor 1980, în curriculumul facultăților care alcătuiau ASE București, inclusiv în cel al Facultății de Comerț, a apărut în primul an de studiu disciplina *Introducere în metodologia cercetării științifice economice*. Inițiativa integrării unei asemenea discipline în planul de

învățământ a aparținut rectoratului ASE. Reducerea dramatică a numărului de studenți de la învățământul de zi a pus sub semnul întrebării folosirea integrală a corpului didactic. O parte din cadrele didactice nu-și mai acopereau normele de predare-seminarizare. Cum disponibilizarea de personal nu era acceptată politic, soluția salvatoare a fost constituirea la nivel de ASE a unui grup interdisciplinar de profesori sub îndrumarea profesorului Tudorel Postolache, cu misiunea de a concepe programa analitică pentru o nouă disciplină și de a pregăti un manual/suport de curs util nu numai studenților, ci și celor care urmau să-l predea. Disciplina a fost primită cu mult interes de către studenți într-un context în care, de cele mai multe ori, predarea-învățarea se concentra asupra unor idei administrate ca adevăruri ce nu mai necesitau investigații pentru omologarea lor. Prima ediție a manualului a apărut la Editura ASE în 1985. Din păcate, ediția a doua, publicată la sfârșitul anului 1989 a fost sabotată prin includerea unui amplu capitol introductiv ce cuprindea osanale la adresa PCR și a lui Nicolae Ceaușescu. Nu este de mirare că, după decembrie 1989, disciplina a fost eliminată din planurile de învățământ. Deși exemplul universităților de renume din lume subliniază utilitatea unei discipline de inițiere în metodologia cercetării științifice din fiecare domeniu de interes (inclusiv în domeniul Comerțului), la 30 de ani de la evenimentele din decembrie 1989 în noile planuri de învățământ această disciplină continuă să lipsească din majoritatea planurilor de învățământ de licență și masterat.

- Dezvoltarea abilităților practice era consecvent urmărită prin organizarea, în fiecare an de studiu, a unor stagii de practică în întreprinderi, pe baza unor programe analitice bine diferențiate în funcție de anul de studiu. Dacă prima perioadă de practică era centrată pe cunoașterea întreprinderii din punct de vedere tehnologic și organizațional, următoarele stagii erau dedicate studierii practice a unor grupe de mărfuri, iar ultima lună de practică era axată pe teme de analiză a funcționării și eficienței întreprinderii. Pentru a facilita redactarea *Lucrării de stat*, în ultimul an de studiu a fost introdusă o disciplină specială cu titlul de *Cercetare științifică și proiectare*, în care profesorii ofereau studenților consilierea

necesară parcurgerii cu succes a etapelor de elaborare a proiectului de cercetare care se susținea la finalizarea studiilor.

Deși conține doar o selecție de promoții din perioada 1948-1989, Anexa 3 evidențiază faptul că de-a lungul celor peste 40 de ani de regim comunist, Facultatea de Comerț a cunoscut frecvente măsuri de revizuire a planurilor de învățământ pe care le-a gestionat atât la specializarea propriu zisă de Comerț, cât și la celelalte specializări care au intrat temporar în oferta sa educațională (vezi prima parte a capitolului următor).

Schimbările la nivel național a listei specializărilor studiate în universitățile românești, precum și repetatele măsuri de reorganizare a structurii instituțiilor de învățământ superior au reprezentat factori importanți în revizuirea planurilor de învățământ. Un alt motor al ajustărilor curriculare a fost acționat chiar de conducerea superioară de partid: pentru a ascunde eșecul repartizării central planificate a absolvenților de învățământ superior potrivit specializării obținute, în anul 1974 s-a decis reducerea numărului de specializări din învățământul superior, paralel cu lărgirea domeniilor de studiu. Prin paleta mai largă de cunoștințe și abilități transmise pe parcursul studiilor, absolventul putea fi plasat prin repartiziile centralizate în joburi diverse care nu erau neapărat conectate la specializarea absolvită. Curriculumul ajustat la nivelul Facultății de Comerț a devenit extrem de încărcat și divers din punct de vedere al disciplinelor studiate în cadrul domeniului de studiu lărgit. Spre sfârșitul anilor 1970, alături de formarea prin disciplinele de comerț, absolventul Facultății de Comerț avea și cunoștințe de bază în domenii precum economia agriculturii socialiste, economia întreprinderilor industriale, eficiența economică a investițiilor și/sau cooperarea de consum sau transporturi.

5. Dinamica structurii organizaționale a Facultății de Comerț în perioada 1947-2018

Facultățile, ca formă organizatorică a formării studenților, au fost înființate în cadrul instituției abia în 1947, odată cu crearea Academiei de Științe Comerciale și Cooperatiste din București prin fuzionarea Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale cu Academia de Studii Cooperatiste. Noua instituție a funcționat pentru scurtă vreme (1947-1948) cu două facultăți: Facultatea de Științe Comerciale și Facultatea de Științe Cooperatiste.

Profunda implicare a factorilor de decizie politică în organizarea și administrarea instituțiilor publice și schimbările frecvente de opțiune ale decidenților din afara instituției au făcut ca denumirea instituției, ca de altfel și numărul și profilul facultăților și secțiilor de specializare, să se schimbe continuu în următorii douăzeci de ani (1947-1967). Pe acest fond de instabilitate organizațională se distinge însă și un element de continuitate: profilul formării în domeniul comercial se regăsește în mod constant, chiar dacă facultatea a avut de-a lungul anilor „geometrie variabilă” și a cuprins două sau trei sau chiar patru secții, după cum urmează:

- Secția propriuzisă de *Comerț*, numită în unii ani universitari *Comerț interior* sau *Economia comerțului interior*, iar alteori *Economia comerțului socialist*.
- Secția *Merceologie*, divizată începând cu 1963 în două specializări distincte: *Merceologia produselor industriale* și respectiv *Merceologia produselor alimentare*.
- Secția *Comerț exterior* sau *Economia comerțului exterior*, care a funcționat în perioada 1952-1955 ca institut separat de învățământ superior, apoi în anii 1955-1957 ca facultate distinctă a Academiei Comerciale, pentru ca ulterior să devină secție a Facultății de Comerț. După o scurtă perioadă de funcționare ca facultate distinctă (1971-1974), specializarea avea să dispară complet în 1977 din oferta educațională

a ASE București ca urmare a unei decizii neașteptate a Comitetului Politic Executiv al PCR. Partidul-stat a considerat că formarea specialiștilor în comerț exterior trebuie realizată exclusiv în structurile de pregătire doctrinară a activiștilor PCR.

- Secția de *Marketing* ca specializare pentru obținerea diplomei de licență a luat ființă abia în anul 1990, deși discipline de marketing au fost predate în cadrul Facultății de Comerț încă de la începutul anilor 1970. Marketingul avea să se constituie ca facultate distinctă a ASE în anul 2003.
- Secția de *Turism-Servicii* a apărut ca specializare în cadrul Facultății de Comerț începând cu 1990. În perioada 2002-2005 s-a impus numele de *Economia Comerțului, Turismului și Serviciilor* ca rezultat al fuziunii celor două specializări care dau numele de astăzi al facultății – *Business și Turism*, iar curriculumul se intitulează *Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității*.

Prin urmare, pregătirea superioară a viitorilor specialiști în domeniul comerțului s-a făcut în cadrul unei facultăți distincte începând cu 1947, fie că aceasta s-a numit *Facultatea de Științe Comerciale* (din 1947-1948), *Facultatea de Comerț și Cooperație* (1951-1955), *Facultatea de Comerț și Merceologie* (1955-1957) sau *Facultatea de Comerț* (din 1957-1958 până în 2014-2015). În cursul acestui ultim an universitar, la solicitarea Consiliului Facultății de Comerț, Senatul ASE București aprobă schimbarea numelui în *Facultate de Business și Turism*. Structura variabilă a specializărilor oferite de facultate și-a pus amprenta nu numai asupra aspectelor organizatorice, ci și asupra concepției curriculare, așa cum se va putea observa și în prezentarea din capitolul următor.

6. Recuperarea tradițiilor antebelice și alinierea la caracteristicile internaționale ale formării în domeniul afacerilor

După căderea comunismului în decembrie 1989, schimbările curriculare au fost operate, pe de o parte, sub imperiul euforiei generate de eliberarea de sub dictatul politic, ceea ce a avut drept consecință eliminarea firească a disciplinelor de propagandă comunistă. Pe de altă parte, au fost restabilite cele patru secții tradiționale din cadrul Facultății de Comerț. A fost decisă și prelungirea studiilor cu un an, ca măsură compensatorie pentru incertitudinile de pe parcursul anului universitar 1989-1990.

În mod oarecum surprinzător, dintre secțiile existente la Facultatea de Comerț la mijlocul anilor 1980, tocmai secția Comerț nu a putut să-și reia activitatea decât după o întrerupere de trei ani universitari. Pe de o parte, prea puțini studenți și-au manifestat interesul pentru a finaliza studiile de Comerț începute sub vechiul regim, iar, pe de altă parte, designul unui nou curriculum a necesitat un timp rezonabil pentru pregătirea unui nou plan de învățământ, a noilor programe analitice și a resurselor aferente de predare-învățare. S-a schimbat nu numai misiunea formării superioare, ci și sistemul conceptual și limbajul acestei specializări în contextul trecerii la economia de piață. Totodată, prin reînființarea celorlalte secții, curriculumul secției de Comerț avea, cel puțin în teorie, toate premisele să fie mai bine centrat pe administrarea afacerilor (business). Comparativ cu generațiile care au studiat până în 1989, noul curriculum avea reale premise pentru a fi mai aerisit. Așa cum se va vedea mai jos, Facultatea de Comerț a valorificat doar parțial această oportunitate.

După decembrie 1989 există o dinamică susținută a designului curricular pentru specializarea Comerț, așa cum s-a înregistrat, de altfel, pentru toate facultățile și specializările din Academia de Studii Economice

din București. Există mai mulți vectori care explică această dinamică a construcției curriculare.

Primul vector al schimbărilor curriculare de după 1989 a fost determinat de *depolitizarea imediată* a planului de învățământ prin eliminarea disciplinelor cu conținut explicit de propagandă comunistă: *Economia politică a socialismului; Planificarea și prognoza dezvoltării social-economice; Socialism științific și doctrine politice contemporane; Probleme fundamentale ale istoriei patriei și PCR.*

O soartă nefericită a avut cursul de *Introducere în metodologia cercetării economice*. Deși utilitatea disciplinei nu poate fi pusă la îndoială, iar studenții au apreciat dezvoltarea de competențe în domeniul metodologiei cercetării, ea a rămas în planul de învățământ doar pentru promoția care a început studiile în anul universitar 1989-1990, fiind ulterior înlăturată. Decizia a fost motivată de existența unui capitol de omagiere a PCR și a conducătorului său (de acum înlăturat de la putere), care a fost inserat – fără consultarea autorilor celorlalte capitole – în ediția a doua a manualului, publicată în noiembrie 1989 la Editura Universitară din București.

Dacă eliminarea din planul de învățământ a disciplinelor cu încărcătură doctrinară comunistă a fost imediat implementată, nu a fost la fel de ușor de operat pentru depolitizarea și reproiectarea conținuturilor celorlalte discipline. Nu se puneau doar problema eliminării citatelor din dogma politică a PCR și din cuvântările conducătorului său. Întreaga abordare tehnică, operațională și economică trebuia adusă cât mai repede în consonanță cu fundamentele economiei de piață, bazată pe respectul proprietății private și pe principiile concurenței între operatorii economici. Regândirea conținutului disciplinelor din curriculumul specializărilor Facultății de Comerț s-a realizat în condițiile în care doar unele cadre didactice aveau cunoștințe solide legate de economia de piață, iar mijloacele de informare și documentare erau sporadice, în condițiile în care bibliotecile universitare din România socialistă fuseseră private de dreptul de a continua achiziția de cărți și periodice din țările occidentale încă de la mijlocul anilor 1970. Nu trebuie ascuns nici faptul că, în primii ani de după decembrie

1989, multe cadre didactice titulare de disciplină nu aveau practica folosirii limbilor străine în vederea documentării. Așa se face că a fost nevoie, de obicei, de două-trei ediții succesive de manuale universitare refăcute după 1989 până când conținutul lor a putut fi comparat cu resursele de învățare disponibile în spațiul euro-atlantic. Și totuși, chiar și acum, la 30 de ani de la înlăturarea vechiului regim, unele manuale universitare românești rămân deficitare din punct de vedere al relației dintre demonstrațiile teoretice și formarea studentului pentru activitatea practică, din punct de vedere al preocupării autorilor de a stimula gândirea critică și spiritul creativ-inovator al celor care trebuie să învețe disciplinele de specialitate în perspectiva aplicării selectiv-creatoare a cunoștințelor, în condițiile specifice întreprinderii în care își desfășoară activitatea.

La sfârșitul anilor 1970 și pe tot parcursul anilor 1980 politizarea învățământului superior a fost dublată de un *proces de deprofesionalizare* pus în aplicare prin introducerea în curriculumul de formare în domeniul comercial a tot felul de discipline specifice unor sfere de activitate străine profilului Facultății de Comerț. Discipline precum *Economia agriculturii și valorificarea produselor agricole; Economia și conducerea în industrie; Eficiența economică a investițiilor; Transporturi, expediții și asigurări; Economia cooperăției de consum; Economia turismului* etc. s-au adăugat în curriculum la lista de discipline care dezvoltau diferite fațete ale competențelor pentru viitoarea activitate în domeniul afacerilor comerciale. Ultimele două coloane ale Anexei 3 demonstrează că aceste măsuri au dus la o încărcare exagerată a programului de studii. La acea vreme, diversificarea disciplinelor studiate a fost explicată de factorii politici și administrativi prin nevoia de lărgire a orizontului absolvenților, prin mai buna compatibilizare a cunoștințelor obținute pe parcursul studiilor cu profilul locurilor de muncă disponibile. De fapt, acest proces ascundea falimentul planificării centralizate a formării economiștilor în diferite profiluri de specialitate și al repartizării obligatorii a absolvenților pe locuri de muncă potrivit competențelor obținute în timpul studiilor: diversificarea cunoștințelor justifică repartizarea absolvenților de comerț în orice fel de activități din industrie, investiții, cooperăție, agricultură, transporturi,

asigurări etc., chiar dacă formarea lor era preponderent legată de sfera comerțului interior cu bunuri tangibile.

Analiza comparativă a planurilor de învățământ din perioada 1975-1989 relevă și un alt aspect: la suprimarea în anul 1977 a formării în cadrul ASE București a specialiștilor în domeniul comerțului exterior și cooperării economice internaționale, o serie de discipline strict legate de acest profil au fost „strecurate” și ele în curriculumul specializării Comerț. Inițiativa internă a ASE București a fost determinată, pe de o parte, de nevoia de a păstra în cadrul instituției formarea de specialiști în domeniul afacerilor comerciale internaționale, fie și într-o formă mascată. De-a lungul a peste două decenii de experiență didactică și profesională în acest domeniu, ASE București reușise să constituie un corp profesoral valoros și să furnizeze serii de absolvenți de comerț exterior recunoscuți pentru expertiza lor.

Pentru a corecta acest aspect, imediat după decembrie 1989, în semestrul al doilea al anului universitar 1989-1990 curriculumul provizoriu s-a concentrat pe discipline strict legate de activitatea de comerț (vezi prima coloană a Anexei 5). Totodată, pentru promoția care trebuia să finalizeze studiile în 1990 s-a stabilit extinderea opțională a studiilor cu două semestre axate pe discipline de specialitate grupate pe profiluri. Pentru promoțiile înmatriculate în 1990-1992, curriculumul extins pe cinci ani a fost recentrat pe formarea în domeniul afacerilor comerciale. Începând cu promoția înmatriculată în 1993 s-a revenit la durata studiilor de patru ani.

Al doilea vector al dinamicii curriculare postdecembriste își are originea în *reluarea cooperării internaționale* între universitățile românești și cele aflate în alte țări, cu prioritate în țările din spațiul euroatlantic. Această cooperare a constituit un sprijin substanțial în preocuparea facultăților – inclusiv a Facultății de Comerț – de a forma și reforma corpul profesoral prin contactul nemijlocit cu procesul educațional din universitățile partenere (stagii de formare de 4-12 luni în universitățile partenere) și cu resursele moderne de învățare. Alături de numeroasele inițiative bilaterale de colaborare instituțională, un impact solid asupra vieții și activității în comunitățile academice românești l-a avut *Programul*

Tempus (Trans-European mobility scheme for university studies), devenit accesibil universităților românești începând cu 1991. Proiectele dezvoltate de universitățile românești în primele trei faze ale Programului Tempus (1991-1993; 1994-1999 și 2000-2006) s-au constituit în instrumente eficiente de promovare a unei masive mobilități de studii pentru personalul didactic și nedidactic, dar și pentru îmbogățirea fondului documentar al bibliotecilor și înzestrarea cu echipamente electronice de comunicare și prelucrare a datelor. Cunoștințele și experiențele acumulate în timpul mobilităților au exercitat o influență puternică asupra designului curricular, a revizuirii conținutului disciplinelor, a metodologiei de predare-învățare-evaluare, a interacțiunii dintre cadrele didactice și studenți, precum și asupra managementului academic și administrativ al instituțiilor de învățământ superior. Unele efecte ale proiectelor Programului Tempus au fost efemere. În absența unei viziuni naționale asupra perspectivelor învățământului superior românesc, facultățile au preluat modele organizaționale și experiențe academice diferite, potrivit practicilor din instituțiile partenere. Așa se face că, în preajma intrării în noul mileniu, alături de studiile universitare de licență de patru ani, la Facultatea de Comerț au fost instituite în 1995 *programele de studii aprofundate* de un an, urmând exemplul francez. Aceste programe oferite în prelungirea studiilor de licență au apărut în condițiile în care, începând cu anul universitar 1991-1992, ASE București a organizat două *colegii de studii economice* care ofereau programe de studii de scurtă durată (trei ani), după exemplul german. Între aceste programe se număra și unul intitulat *Conducerea unităților comerciale și de turism*. În concepția Ministerului Educației, învățământul superior de scurtă durată urma să se centreze pe formarea competențelor cu caracter de executare a sarcinilor primite de la șefii de compartimente sau servicii. O bună parte din cei trei ani de studii urma să fie dedicată practicii, potrivit specificului locurilor de muncă din compartimentele operaționale ale unei întreprinderi, numai că, în aplicarea ordinului ministerial, fiecare universitate a procedat cum a crezut de cuviință, iar titulatura atribuită programului de studii de trei ani în domeniul comerțului nu mai necesită comentarii.

Diversificarea programelor de formare inițială la nivel de universitate a impus o oarecare revizuire a planurilor de învățământ, fără a aduce însă clarificările așteptate de beneficiarii direcți ai ofertei educaționale. Nici studenților și nici angajatorilor nu le-a fost vreodată clară diferența dintre absolventul unui program de studii de licență (cunoscute la acea vreme ca studii universitare de lungă durată) și absolventul de colegiu de trei ani, după cum nu s-a perceput plusul de competențe profesionale ale unui absolvent de studii aprofundate. Caracterul efemer al acestor inițiative și lipsa de apetență a studenților pentru a le urma sunt explicate acum, la o analiză retrospectivă, mai ales prin confuzia creată de diferențierile formale superficiale de curriculum dintre aceste forme noi și clasicul program de studii universitare de patru ani. Confuzia era amplificată și de faptul că, prin construcția curriculară, nu s-a reușit necesara diferențiere în conținutul disciplinelor predate și nici în raportul dintre formarea teoretică și cea aplicativă. Mai mult, aproape toate cadrele didactice angajate în programul de studii de licență de patru ani erau antrenate și în cele de trei ani, dar și în studiile aprofundate, iar sursele de învățare recomandate erau, în general, aceleași manuale.

Mai trebuie adăugat și faptul că, independent de Facultatea de Comerț, dar în cadrul ASE București, începând cu jumătatea anilor 1990 au fost înființate și primele programe de master în administrarea afacerilor – MBA, ca efect al cooperării cu universități din Canada și SUA. Peste doar câțiva ani, s-au adăugat și programe de formare profesională postlicență create după modelul francez sau cel german.

Al treilea vector al schimbărilor de curriculum a fost generat de adoptarea, în vara anului 2004 de către Parlamentul României, a *Legii privind organizarea pe cicluri a învățământului superior*²⁷, urmată de măsurile de implementare adoptate de către Guvernul României la solicitarea Ministerului Educației în primăvara anului 2005. Prin aceste reglementări, începând cu anul universitar 2005-2006, s-a trecut la

²⁷ *Legea privind organizarea pe cicluri a învățământului superior* – Legea nr. 288/2004 publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 614 din 7 iulie 2004.

generalizarea organizării învățământului superior românesc pe *cicluri de studii Bologna*.

Pentru a fi fideli cronologiei schimbărilor, ordinele ministrului Educației din 2005 au vizat, pe de o parte, studiile de licență, iar, pe de altă parte, studiile doctorale. Studiile de masterat (ciclul II Bologna) urmau să fie lansate abia după 3 sau 4 ani, în funcție de durata ciclului I de studii de licență, specifică fiecărui domeniu de formare inițială, astfel că reglementarea imediată nu era necesară. Într-un articol publicat în 2006 (vezi Anexa 4) se explică menirea fiecărui ciclu de studii în cadrul Procesului Bologna, așa cum a fost el conceput în abordarea inițială. Ulterior, universitățile au generat propriile abordări cu privire la finalitatea celor trei cicluri de studii, ceea ce nu este neapărat o abatere de la filosofia ciclurilor Bologna. De multe ori însă nu este consecvent urmărită legătura dintre cicluri și trecerea dintr-un ciclu inferior de studii spre cel superior, în condițiile diversificării ofertei educaționale și ale amplificării mobilității studenților de la o specializare la alta.

În aceste circumstanțe, paralel cu noul curriculum de trei ani pentru studii de licență în noua specializare *Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității*, Facultatea de Comerț a continuat să furnizeze câțiva ani universitari programe de studii postlicență de 2-3 semestre pentru studenții care au efectuat studii de licență de patru ani.

Frecvențele schimbări de la nivelul Ministerului Educației, la care se adaugă rezistența la schimbare a corpurilor profesionale din universitățile românești s-au concretizat într-o perioadă de confuzii și inconsistențe în aplicarea recomandărilor Conferinței Ministeriale de la Bergen (2005). Ea s-a încheiat abia după adoptarea noii reglementări cadru, la nivel național, la începutul anului 2011.²⁸

În învățământul superior economic, la inițiativa Academiei de Studii Economice din București și a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, după adoptarea Legii 288/2004 s-au organizat încă din primul semestru al anului universitar 2004-2005 o serie de consultări cu privire la modalitatea de

²⁸ Vezi *Legea educației naționale* – Legea nr. 1/2011 publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 18 din 10 ianuarie 2011.

implementare a ciclurilor de studii Bologna. La acestea au participat rectori de universități, decani ai facultăților de științe economice și administrarea afacerilor și șefi de catedră din toată țara. Opiniile, la început puternic divergente, s-au armonizat treptat, astfel că la începutul anului universitar 2005-2006 a fost posibilă implementarea unor planuri de învățământ bine definite din punct de vedere al finalității ciclului de studii universitare de licență și al combinației de discipline care contribuie la realizarea acestui obiectiv.²⁹ Dincolo de convenția cu privire la o listă restrânsă de 12 discipline fundamentale – de specialitate și complementare, fiecare facultate s-a bucurat de libertatea de a face cea mai potrivită combinație de discipline pentru atingerea optimală a rezultatelor învățării. Tocmai această armonizare de opinii cu privire la obiectivele ciclurilor de studii a facilitat peste ani descrierea competențelor cognitive și aplicative, precum și a aptitudinilor și abilităților generale pe care le obțin absolvenții de studii universitare de licență.

Al patrulea vector al dinamicii curriculare postdecembriste este de natură strict *instituțională*: la solicitarea comunității academice, Senatul universitar a aprobat constituirea de noi facultăți și specializări în cadrul ASE București, paralel cu redefinirea obiectivelor educaționale ale fiecărei componente funcționale. Astfel, Facultatea de Comerț avea în anul universitar 1990-1991 patru specializări: Marketing, Merceologie, Turism-Servicii și Relații Economice Internaționale. Din anul universitar următor, specializarea Relații economice internaționale s-a desprins de Facultatea de Comerț, constituindu-se într-o facultate distinctă.

Specializarea Comerț a reapărut în structura Facultății de Comerț începând cu anul universitar 1992-1993, formarea studenților realizându-se pe baza unui nou curriculum care cuprinde o paletă completă de discipline specifice profilului business. Un deceniu mai târziu, în 2003, specializarea Marketing a devenit și ea o facultate de sine stătătoare. Pentru a evidenția specificul programului de studii rezultat în urma implementării ciclurilor de

²⁹ Vezi, de exemplu, comunicarea Korca, Mihai (2006) *Pregătirea economistului în cadrul ciclurilor succesive de studii universitare*, reluată în revista *Analiză și perspectivă economică*, nr. 5, anul 3 (2006), pp. 8-13, și publicată în Anexa 4.

studii, Facultatea de Comerț a decis să enumere chiar în titlu varietatea ținutelor de formare: *Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității*, ceea ce poate fi apreciat ca fiind deosebit de ambițios pentru o durată a studiilor de numai trei ani. Curriculumul acestui program de studii (aplicat generației 2005-2008) demonstrează că formarea multidisciplinară a fost posibilă.

Începând cu anul universitar 2014-2015, facultatea hotărăște să-și definească mai riguros menirea de formare a specialiștilor în administrarea afacerilor din domeniul comerțului și turismului și își schimbă numele în *Facultata de Business și Turism*.

O selecție de planuri de învățământ specifice perioadei 1989-2018 prezentată în Anexa 5 stă mărturie a numeroaselor modificări întreprinse de Consiliul Facultății de Comerț fie din propria preocupare de modernizare și aliniere a ofertei educaționale la standarde internaționale, fie sub imperiul obligativității implementării avalanșei de schimbări de natură legală și/sau organizațională inițiate, în cele mai multe cazuri, de Ministerul Educației. Analiza comparativă a planurilor de învățământ din această perioadă evidențiază:

- Păstrarea unui grup de discipline fundamentale pentru formarea teoretică și instrumental-metodologică, chiar dacă denumirea și structura unora dintre aceste discipline au cunoscut ajustări de conținut și modificări de denumire în funcție de impulsurile de schimbare recepționate de membrii consiliului facultății. Astfel, disciplina *Economie politică* a fost inițial separată în două segmente – *Economie politică 1+2*, pentru ca ulterior acestea să capete nume specifice fiecărui segment: *Microeconomie* și respectiv *Macroeconomie*. Din păcate, continuă să lipsească cel de-al treilea segment referitor la *Politicile economice*. Prefaceri asemănătoare au cunoscut și disciplinele *Matematică*, *Informatică economică*, *Dreptul afacerilor*, *Contabilitate*, *Statistică*, *Econometrie*, *Management*, *Marketing sau Finanțe*.
- În schimb, au dispărut din curriculum discipline de cultură generală economică precum *Geografie economică*, *Istorie economică*, *Istoria*

gândirii economice. Poate că pentru ciclul I de studii economice absența acestor discipline poate fi justificată. Nu există însă argumente suficiente pentru a explica suprimarea lor în formarea intelectualității economice prin ciclurile II și III de studii universitare.

- Pe planul formării de specialitate, schimbările de curriculum au permis cristalizarea tot mai clară a obiectivului urmărit prin programul de studii: administrarea afacerilor în domeniul comerțului și al turismului. Se observă persistența unor discipline cu caracter introductiv precum *Economie comercială, Economia serviciilor, Economia turismului, Ecoturism* sau *Fundamentele științei mărfurilor*. Studiul continuă cu alte discipline de specialitate definite la nivel de întreprindere/organizație: *Administrarea întreprinderilor de comerț, turism, servicii, Sisteme informaționale și aplicații informatice în administrarea afacerilor, Tehnica operațiunilor de turism, Tehnici de vânzare, Comerț electronic, Etică în comerț, turism, servicii, Design și estetica mărfurilor, Comunicare comercială, Logistică, Servicii și utilități publice, Tehnologie hotelieră și de restaurant*. În enumerarea de mai sus s-a prezentat denumirea cea mai recentă a acestor discipline, ajustările de conținut și de denumire fiind o caracteristică definitorie a acestei perioade de reasezare a învățământului superior comercial și de turism. O schimbare calitativă deosebită a înregistrat grupul de discipline referitor la studiul mărfurilor. De la abordarea descriptivă a diverselor categorii de mărfuri, accentul s-a mutat treptat spre *Managementul calității* și spre implicațiile sociale ale acestuia în discipline precum *Mărfuri alimentare și securitatea consumatorului* sau *Mărfuri nealimentare și siguranța utilizatorului*. În această categorie de noutăți se încadrează și disciplina *Antreprenariat*, cu dezvoltări specifice legate de afacerile din comerț, turism, servicii. Introducerea ei este un răspuns la schimbările din piață.
- Într-o eră a legăturilor comerciale mondializate, studenții facultății învață pe toată durata studiilor limba engleză sau franceză și comunicarea de afaceri în limba respectivă, dar au posibilitatea de a studia facultativ și o a doua limbă străină (germană, italiană, spaniolă, rusă, turcă, japoneză sau chineză) pe tot parcursul studiilor de licență. Decizia consiliului

facultății de a oferi studenților un avantaj atât de larg de opțiuni de diversificare a competențelor lingvistice constituie fără doar și poate un mare avantaj pentru cei ce se angajează în deprinderea comunicării scrise și orale în mai mult decât o limbă de circulație internațională.

- Formarea practică a studenților este însă deficitară în ciclul de licență. În pofida eforturilor de a dezvolta în orele de seminar și laborator aplicații și studii de caz inspirate din practica afacerilor, pregătirea pentru activitatea într-o organizație cu profil comercial rămâne deficitară, curriculumul prevăzând doar trei săptămâni de practică de specialitate la sfârșitul anului II, înainte de a fi studiat mănunchiul de discipline de profil din anul III. Se poate afirma că și prin derularea disciplinei *Proiecte economice* se face formare practică de întreprindere, numai că aceasta este legată de specificul proiectului fiecărui student și nu vizează, de regulă, funcționarea întreprinderii comerciale sau de turism/servicii. Formarea practică este indiscutabil insuficientă pentru a avea pretenția asumării de către un proaspăt absolvent a unor responsabilități într-o întreprindere. Reglementarea-cadru din *Legea educației naționale nr. 1/2011* consfințește acest mod defectuos de orientare spre practică a studenților din ciclul licență. În consecință, se poate afirma că vina nu o poartă consiliul facultății sau leadershipul universității, decât în măsura în care nu manifestă suficientă inventivitate pentru a contracara reglementarea strâmbă. Ar fi de dorit să se găsească o formulă de compensare a acestei erori de reglementare prin facilitarea și recunoașterea stagiilor voluntare de specialitate (internship) pe perioada vacanțelor. Din punct de vedere curricular, este necesară elaborarea și implementarea unui set coerent de programe de internship, corespunzător obiectivelor formării de specialitate din fiecare vacanță de studii.

Caseta 2. Rezultatele învățării și oportunitățile de angajare pentru generația 2015-2018³⁰

Rezultate ale învățării (Learning outcomes)

Competențele profesionale se concretizează în cunoștințe și abilități pentru:

- Comercializare de produse/servicii;
- Realizarea de prestații în domeniul comerțului, turismului și serviciilor;
- Gestionarea și alocarea resurselor materiale și financiare pentru derularea de activități de comerț, turism, servicii;
- Asistență în managementul resurselor umane;
- Gestionarea relațiilor cu furnizorii și clienții;
- Implementarea sistemelor de management al calității produselor/serviciilor, al prezervării mediului și al siguranței consumatorilor în cadrul întreprinderilor de comerț, turism, servicii.

Competențele transversale se referă la:

- Identificarea rolurilor și responsabilităților într-o echipă pluri-specializată și aplicarea de tehnici de relaționare și muncă eficientă în cadrul echipei;
- Aplicarea principiilor, normelor și valorilor eticii profesionale în cadrul propriei strategii de muncă riguroasă, eficientă și responsabilă;
- Identificarea oportunităților de formare continuă și valorificarea eficientă a resurselor și tehnicilor de învățare pentru propria dezvoltare.

³⁰ Detaliile din Caseta 2 au fost formulate pe baza recomandărilor metodologice de realizare a Cadrelor Naționale al Calificărilor din Învățământul Superior dezvoltate în cadrul proiectului DOCIS – *Dezvoltarea unui sistem operațional al calificărilor din învățământul superior din România* derulat în perioada 2010-2012. Aceste recomandări au fost integral preluate și aplicate de Academia de Studii Economice din București în cadrul proiectului SIMCE – *Sistem colaborativ integrat, bazat pe cunoștințe pentru îmbunătățirea managementului universităților economice, în contextul noului Cadru Național al Calificărilor din Învățământul Superior*, implementat în perioada 2011-2014. Ambele proiecte au fost cofinanțate din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Oportunități de angajare (majoritatea ocupațiilor de mai jos sunt deja trecute în *Clasificarea Ocupațiilor din România*; celelalte așteaptă să fie înregistrate la solicitarea angajatorilor sau a instituției formatoare): agent comercial; agent contractări și achiziții (brokerei mărfuri); agent cumpărări; agent de turism; agent ticketing; agent rezervări; administrator în cantine, restaurante, pensiuni; analist calitate; analist comercial, analist în turism; analist servicii client; asistent comercial; asistent cercetare economist; conducător întreprindere mică, patron (girant) în comerț, transporturi și/sau comunicații; concierge; dispecer în transporturi; front desk manager; inspector economist comerț/marketing; inspector calitate; organizator evenimente; manager categorie de produs; merchandiser; referent în comerț/marketing; referent economist în management; responsabil raion de magazin etc.

Prin schimbările de design curricular petrecute pe parcursul anilor 1990-2018, s-au nuanțat și competențele, aptitudinile și abilitățile celor ce și-au finalizat studiile în domeniul comercial. Caseta 2 prezintă, pe lângă rezultatele învățării care sunt specifice generației care a studiat în domeniul afacerilor comerciale și de turism în anii 2015-2018, o listă orientativă de profesii în care absolvenții cu diplomă de licență pot să candideze în vederea angajării. Actuala structură a curriculumului universitar al Facultății de Business și Turism deschide și perspectiva unei activități independente, grație formării antreprenoriale. Individual sau în asocieră, absolvenții care reușesc să mobilizeze necesarele resurse și identifică o nișă favorabilă de afaceri pot încerca să-și înceapă cariera profesională ca întreprinzători.

În concluzie, fără a fi unul perfect, curriculumul generației 2015-2018 este modern, generos, cu multiple deschideri spre specializarea în ciclurile superioare de studii (programe de masterat și doctorat). Totodată, acest curriculum conferă absolventului incontestabile cunoștințe și abilități care îi facilitează intrarea pe piața muncii și prezența individualizată în viața comunității.

7. Reproiectarea viitoare a designului curricular în domeniul afacerilor

Preocuparea pentru un curriculum cât mai actual și mai atrăgător, cât mai benefic pentru formarea viitorului specialist în afaceri reprezintă o grijă permanentă pentru managementul instituției de învățământ superior. Istoria de peste un secol a formării în acest domeniu stă mărturie a dinamismului designului curricular în cadrul Academiei de Studii Economice din București și, în particular, la Facultatea de Business și Turism care moștenește tradițiile Facultății de Comerț. Viitorul presupune două genuri de modificări în designul curricular:

- (1) Ajustări „din mers” sau reglaje de amănunt, care se fac sub imperiul nevoii de a adapta oferta educațională la dinamica cunoștințelor și abilităților căutate pe piața locală și internațională a joburilor;
- (2) Reproiectări de substanță, ori de câte ori facultatea sau universitatea schimbă din proprie inițiativă sau la cererea principalului finanțator (public sau privat) caracteristicile definitorii ale formării sau constată un decalaj substanțial între competențele și abilitățile solicitate și rezultatele reale ale învățării, așa cum sunt ele demonstrate de către absolvenți și recunoscute de către angajatori. În această analiză comparativă între aspirație și realitate este important să se ia în considerare atât așteptările absolvenților, cât și opinia angajatorilor, fie că aceștia sunt din zona întreprinderilor mici și mijlocii, fie din rândul marilor societăți comerciale și/sau prestatoare de servicii prezente pe piața românească. În studiul de fundamentare a reproiectării curriculumului nu trebuie omis nici apetitul tot mai evident al absolvenților din ultimele generații care doresc să lucreze pe cont propriu fie în calitate de autoangajați (self-employed) în propria întreprindere, fie ca angajați la distanță (remote employees) ai unei corporații.

Potrivit mesajului postat de Rectorul universității pe site-ul instituției, Academia de Studii Economice din București este „capabilă să dea răspunsuri pertinente cerințelor pieței muncii. Universitatea noastră dorește să răspundă provocărilor actuale care se ridică în fața cunoașterii și acțiunii umane, având drept principale obiective: creșterea și avansarea cunoașterii; educarea studenților printr-un proces pedagogic modern, centrat pe student și pe rezultatele învățării; angajabilitatea socială, prin propunerea unor soluții la problemele care apar în economia românească și cea europeană.”³¹

Iar pe pagina web a Facultății de Business și Turism se poate citi următoarea declarație de intenții: „Prioritatea noastră o constituie consolidarea prestigiului academic și științific al facultății, ridicarea standardului științific al cursurilor și seminariilor, al materialelor didactice elaborate, integrarea metodologiilor eficiente și moderne de teoria și practica internațională pentru creșterea rolului facultății în formarea specialiștilor, pentru asigurarea rolului său de lider național, în domeniul administrării afacerilor din comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității.”³²

Concretizarea acestor intenții presupune integrarea lor în contextul mai larg al schimbărilor continue care se produc chiar sub ochii noștri în societate și în învățământul superior. Globalizarea, marketizarea, digitalizarea, robotizarea, accentuarea individualismului, concomitent cu dezvoltarea unui nou mod de socializare și interacțiune datorat impactului pe care îl au noile instrumente și tehnici de comunicare audiovizuală sunt doar câțiva dintre factorii explicativi ai schimbărilor din sfera educației care nu pot fi omiși atunci când devine necesară reproiectarea curriculumului și implementarea unui nou model de predare-învățare.

Percepută ca un proces de extindere, adâncire și accelerare a interconectării la scară mondială în toate domeniile vieții contemporane, *globalizarea* exercită o puternică influență în domeniul învățământului superior: începând cu felul în care universitățile și facultățile își definesc misiunea și viziunea, continuând cu alcătuirea și aplicarea strategiilor de

³¹ Vezi Mesajul Rectorului, prof. univ. dr. Nicolae Istudor pe pagina web a ASE București, accesat în octombrie 2018.

³² Vezi pagina web a Facultății de Business și Turism, consultată în octombrie 2018.

dezvoltare sustenabilă și a politicilor de afirmare a avantajului competitiv și de selectare a partenerilor locali și internaționali și încheind cu măsurile de concepere și promovare a unui curriculum unic prin originalitate și atractivitate. Globalizarea influențează designul curricular al oricărui program de studii universitare ca urmare a conștientizării faptului că într-o societate mondializată absolventul are nevoie de competențe cognitive și aptitudini care să-l ajute să trăiască confortabil și să muncească eficient într-o lume caracterizată printr-o diversitate culturală tot mai accentuată și o societate din ce în ce mai complexă. Noul design curricular încorporează, pe de o parte, elementele care exprimă fără echivoc identitatea și interesele locale/naționale, iar, pe de altă parte, promovează deschiderea transfrontalieră, acceptarea, înțelegerea și respectarea diversității, angajarea responsabilă în dialog și cooperare, chiar dacă lumea este dominată de dinamism și competiție. „Experiența istorică aduce suficiente argumente care susțin faptul că alianțele, colaborarea și cooperarea sunt instrumente eficiente în câștigarea competiției cu alte entități, în măsura în care partenerii identifică și respectă interese comune, principii de acțiune și de sprijin reciproc în atingerea obiectivelor.”³³ În lumea modernă, acestor provocări nu le poți răspunde fără consistente competențe de comunicare în cel puțin o limbă de circulație internațională, dincolo de limba engleză care a devenit deja o *lingua franca* pentru lumea afacerilor, fără solide cunoștințe în domeniul tehnologiilor și instrumentelor moderne de informare și comunicare personală și profesională, fără aptitudini de folosire a bazelor mari de date și de gândire critică, fără abilități de implicare creativă în soluționarea de probleme. Dezvoltarea unor astfel de competențe se poate realiza fie prin noi discipline introduse în curriculum, fie transdisciplinar.

Fără a neglija valorile tradiționale ale educației universitare, curriculumul re-proiectat presupune tratarea dimensiunii internaționale a domeniului de cunoaștere (în acest caz – businessul) cu mai multă atenție, paralel cu dezvoltarea abilităților de analiză comparativă a mediului economic și social, a modului de organizare a proceselor economice și de

³³ Korca, Mihai (2013) *Viziunea asupra stării și funcționării universităților la orizontul de timp 2025*. În volumul *Universitatea orientată spre TQM în anul 2025*, coordonator Andrei Ștefan Neșțian. Editura Sedcom Libris, Iași, p. 55.

folosire a resursei umane în diferite țări și/sau regiuni de dezvoltare. Mobilitatea internațională a persoanelor și a intereselor lor în epoca mondializării facilitează comparația între ofertele educaționale ale universităților, curriculumul programului de studii fiind unul dintre criteriile fundamentale de analiză. Abordarea superficială a ofertei de studii se limitează la observarea aspectelor comune, mai mult sau mai puțin standardizate ale curriculumului programelor de studii comparate, în timp ce căutarea aprofundată a avantajelor unui program de studii se concentrează pe identificarea elementelor care îl fac cu adevărat original, cu adevărat superior, comparativ cu ofertele altor facultăți din țară sau de peste hotare.

Pe fondul *digitalizării* și al dezvoltării aplicațiilor de *automatizare-robotizare* a diferitelor faze ale proceselor de producție, distribuție și/sau de procesare a datelor, de asistare a procesului tehnologic sau de logistică, forța de muncă implicată în activități rutiniere este treptat eliberată din operațiunile care presupun memorarea și aplicarea repetitivă a unor proceduri simple. În schimb, „sporește cererea de forță de muncă aptă să răspundă autonom la situații de muncă și de decizie noi, deseori, puțin sau insuficient definite. În mod frecvent, se cere ca angajații cu studii superioare să fie apti să genereze cunoștințe noi pentru a soluționa probleme noi ivite în contexte mai mult sau mai puțin atipice de lucru. În toate aceste împrejurări, forța de muncă înalt calificată trebuie să dovedească inițiativă, responsabilitate, abilitate de comunicare eficientă pe toate palierele organizației, precum și capacitate de interacțiune cu mediul intern al organizației, dar și cu lumea din afara ei.”³⁴ Curriculumul revizuit al unui program de studii în domeniul afacerilor integrează transdisciplinar formarea acestor competențe cu prioritate prin integrarea în planul de învățământ a studiilor de caz, a simulărilor și a altor activități de învățare prin distribuirea de roluri în cadrul grupului.

Cererea de reproiectare a curriculumului este cu atât mai stringentă, cu cât *dependența societății față de profesioniști și produse ale sectorului de servicii se accentuează* în contextul economiei și societății bazate pe cunoaștere.

³⁴ Ibidem, p. 49.

Digitalizarea informației și tehnicile moderne de informare și comunicare, creșterea explozivă a folosirii rețelelor de socializare impun ajustarea designului curricular. Formarea viitorului profesionist în afaceri comerciale sau tranzacții turistice trebuie să fie în concordanță cu mijloacele moderne de interacțiune umană, de vreme ce, în mediul extrauniversitar, dialogul și interacțiunea online devin prevalente în societate (mai ales la generațiile tinere), generând atitudini și conduite diferite la studenții de astăzi față de ceea ce era definitoriu în generațiile anterioare. Astfel de schimbări comportamentale sunt frecvente și în rândul corpului profesoral. Mediul virtual de dialog și interacțiune trebuie integrat cu răspundere în procesul de educare și formare a viitorilor profesioniști în afaceri.

Progresul rapid în domeniul cunoașterii, dezvoltarea inteligenței artificiale și folosirea practic nelimitată a potențialului de informare și interconectare oferit de internet sunt de natură să modifice în viitorul imediat rolul și funcțiile profesioniștilor în societate, inclusiv al profesioniștilor în afaceri.

Reproiectarea curriculumului pentru formarea viitoarelor generații de profesioniști în domeniul afacerilor trebuie să integreze noile tehnologii de operare și comunicare pe măsură ce acestea capătă relevanță în mediul local și internațional de afaceri, astfel încât absolventul să fie echipat cu cele mai noi competențe în momentul primei sale angajări. Este o operațiune dificilă întrucât, paralel cu învățarea noilor tehnologii aplicabile în sfera afacerilor și cu modul de interacțiune al factorului uman cu sistemele inteligente, se schimbă și paleta de competențe profesionale și transversale pe care trebuie să le etaleze și demonstreze expertul în afaceri.

Pe de altă parte, reproiectarea planului de învățământ și regândirea modului de administrare a procesului de predare-învățare presupune luarea în considerare a *efectului marketizării asupra atitudinii studentului față de învățare*, precum și de *accentuarea individualismului*, concomitent cu *dezvoltarea unui nou mod de socializare și interacțiune* datorat impactului pe care îl au instrumentele și tehnicile moderne de comunicare audiovizuală.

În orice program de studii există un raport între misiunea informativă și cea formativă. Noile modalități de comunicare și socializare din mediul

extrauniversitar exercită o reală presiune asupra felului în care se derulează interacțiunea dintre studenți și profesori în procesul de predare-învățare. Accesul larg al studenților la informații face ca rolul formativ să câștige teren în defavoarea prezentării substanței cunoașterii (rolul informativ) deoarece platformele electronice de învățare și internetul facilitează identificarea și aplicarea cunoștințelor. Crește, în schimb, importanța misiunii de ghidare/orientare a studentului în procesul de dezvoltare a gândirii analitice independente, creative și a abordării critic-constructive a fiecărei probleme teoretice sau practice întâmpinate.

Totodată, societatea de astăzi și cea viitoare se așteaptă să beneficieze de un alt fel de absolvent de studii superioare decât licențiatul „doldora de carte.” Așteptarea societății și a angajatorilor este de a întâlni tineri profesioniști care au avut parte de o experiență de învățare creativă, care sunt capabili să demonstreze atât cunoștințe și abilități profesionale avansate, cât și curaj în asumarea sarcinilor, empatie și reziliență în procesul de soluționare a unei probleme de la locul de muncă sau din societate/comunitate.

În recalibrarea disciplinelor din curriculum este necesar să se țină seama și de faptul că generațiile noi de studenți sunt înclinate să judece oportunitatea efortului intelectual mai curând prin prisma avantajului imediat rezultat din valorificarea unei conjuncturi cognitive (de obicei, superficiale) decât prin acumularea unui volum mare de cunoștințe și abilități în vederea unei (incerte) utilizări viitoare. Succesiunea disciplinelor în curriculum și profunzimea tratării subiectelor trebuie să țină seama de această nouă împrejurare. În schimb, pentru a potența gândirea analitică a studenților, sporește ponderea conexiunilor dintre capitolele aceleiași discipline, precum și importanța conexiunilor interdisciplinare. Acestea contribuie la fundamentarea înțelegerii fiecărei situații reale sau simulate și pot constitui posibile argumente în alegerea variantei decizionale optimale. Indicarea repetitivă a conexiunilor este de natură să sprijine efortul individual al studentului în parcursul său orientat spre obținerea de competențe cognitive și aplicative benefice pentru propriul său proiect de dezvoltare pe plan profesional și personal. Pentru a-și păstra rolul și funcțiile educaționale, școala superioară de business este chemată să internalizeze

aceste tendințe de transformare curriculară, să devină mai sensibilă față de așteptările și nevoile beneficiarilor direcți ai programelor de studii oferite în condițiile unei competiții acerbe pentru cei mai buni studenți.

În viitoarele re proiectări ale designului curricular, comunitatea academică va trebui să dovedească apetență pentru integrarea în planul de învățământ a acelor înnoiri de natură tehnologică și social-umană care sunt confirmate de practica internațională ca fiind trenduri definitorii în formarea profesioniștilor în domeniul afacerilor.

Totodată, factorii responsabili trebuie să dea dovadă de deschidere spre dialog cu acea fracțiune a comunității academice care se dovedește a fi refractară față de schimbare. Răbdarea și persuasiunea în apărarea cu argumente solide a propunerilor de modificare a designului curricular pot aduce, în cele din urmă, măcar majoritatea, dacă nu consensul, în judecarea oportunităților de re proiectare curriculară.

Referințe bibliografice

- Bozga, Vasile și Gherasim, Iuliana (1983) *Începuturile și dezvoltarea învățământului economic românesc până în 1877*. În Revista de istorie, vol. 38, nr. 10 / octombrie.
- Bunescu, Gheorghe – coordonator (2004) *Antologia legilor învățământului din România*, București, Institutul de Științe ale Educației.
- Ciucur, Dumitru (2014) *Memento economic*. București, Editura ASE.
- Ciucur, Dumitru (2010) *Autobiografie memorială. Viața și activitatea*. București, Editura ASE.
- *** (1948) *Decretul-Lege nr. 175 pentru reforma învățământului* – în volumul coordonat de Gheorghe Bunescu (2004) *Antologia legilor învățământului din România*, București, Institutul de Științe ale Educației.
- Doboș, Dănuț (1995) *Reforma învățământului*. în Arhivele totalitarismului, III, nr. 3.
- *** (1913) *Legea privind înființarea Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale*, promulgată prin *Decretul Regal nr. 2978 din 6 aprilie 1913* și publicată în Monitorul Oficial nr. 12 din 13 aprilie 1913.
- Giurescu, Dinu C. (2001) *Învățământul în România între anii 1948 și 1989*. Disertație susținută cu ocazia ceremoniei de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova 22 noiembrie 2001. Accesat pe: http://www.ucv.ro/pdf/international/informatii_generale/doctor_honoris/68.pdf.
- *** (1989) *Învățământul economic superior din România. Academia de Studii Economice din România, 1913-1988*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.

- Korka, Mihai (2013) *Viziunea asupra stării și funcționării universităților la orizontul de timp 2025*. În volumul *Universitatea orientată spre TQM în anul 2025*, coordonator Andrei Ștefan Neșțian. Editura SEDCOM LIBRIS, Iași, pp. 47-84.
- Korka, Mihai (2006) *Pregătirea economistului în cadrul ciclurilor succesive de studii universitare*. În revista *Analiză și perspectivă economică* nr. 5, anul 3, pp. 8-13.
- *** (2004) *Legea privind organizarea pe cicluri a învățământului superior – Legea nr. 288 din 2004*. În *Monitorul Oficial al României, Partea I*, nr. 614/7 iulie 2004.
- *** (2011) *Legea educației naționale – Legea nr. 1 din 2011*. În: *Monitorul Oficial al României, Partea I*, nr. 18/10 ianuarie 2011.
- Lupu, Nicolae (2006) *Istorie și comerț. Din trecutul învățământului de comerț la Academia de Studii Economice București*, Editura Uranus.
- Lupu, Nicolae (2001) *Jubileu 50 – Facultatea de Comerț: 1951-2001. O jumătate de secol de funcționare neîntreruptă*. București, Editura Uranus.
- Mureșan, Maria, Olaru, Corneliu și Oprețescu, Mihail (2013) *Elita universitară din Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1913-1940)*. București, Editura ASE.
- Murgescu, Bogdan (2012) *Țările române între Imperiul Otoman și Europa creștină*. Iași, Editura Polirom.
- Năstase, Pavel și Roșca, Ion Gh. – coord. (2013a) *Academia de Studii Economice din București. Un secol de existență*. București, Editura ASE.
- Năstase, Pavel și Roșca, Ion Gh. (2013b) *Academia de Studii Economice din București și noua sa organizare în perioada 1968-1989 – în volumul coordonat de Ioan Talpoș, Constantin Roșca și Nicolae Istudor, Pagini din*

- istoria învățământului superior economic din România: 1843-2013*. București, Editura ASE.
- Pașac, Filip (2013) *Ideologizarea și politizarea învățământului* – în volumul coordonat de Ioan Talpoș, Constantin Roșca și Nicolae Istudor, *Pagini din istoria învățământului superior economic din România: 1843-2013*. București, Editura ASE.
- Peț, Steliana (2000) *Învățământul*. În lucrarea coordonată de N.N. Constantinescu: *Istoria economică a României (1939-1989)*, vol. 2, București, Editura Economică.
- Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*, Vol. I, București, A.S.E.
- Răcilă, Emil (1994) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*, Vol. II, București, A.S.E.
- Rădulescu, Dan Constantin (2006) *Învățământul românesc 1948-1989 – între derivă și recuperare instituțional funcțională*. În revista *Calitatea vieții*, vol. XVII, nr. 3-4, disponibil la: <http://www.revistacalitateavietii.ro/2006/CV-3-4-06/6.pdf>.
- Roșca, Gh. Ion (2013a) *Aventura programelor de studii*. București, Editura ASE.
- Roșca, Gh. Ion (2013b) *Procesul de învățământ la ASE București în ultimii ani ai economiei de comandă* – în volumul coordonat de Ioan Talpoș, Constantin Roșca și Nicolae Istudor, *Pagini din istoria învățământului superior economic din România: 1843-2013*. București, Editura ASE.
- Someșan, Maria (2004) *Universitate și Politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade și documente*, București, Editura Universității din București.
- Sora, Andrei Florin (2013) *Politizare și politehnizare în România comunistă. Repere legislative privind învățământul superior (1948-1989)*. Editura Academiei Române, Revista Arhivele Olteniei, Serie nouă nr. 27.

- Sora, Andrei Florin (2011) *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc: 1968-2011* – proiectul Dezvoltarea unui sistem operațional al calificărilor din învățământul superior din România – DOCIS, Editor Autoritatea Națională pentru Calificări, București.
- Talpoș, Ioan, Roșca, Constantin și Istudor, Nicolae – editori coordonatori (2013) *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*. București, Editura ASE.
- Văcărel, Iulian (2010) *Confesiunile unui octogenar. Arc peste timp: 1928-2010*. București, Editura ASE.
- Vorovenci, Ion (2013): *Instituționalizarea învățământului superior economic*. În volumul coordonat de Ioan Talpoș, Constantin Roșca și Nicolae Istudor, *Pagini din istoria învățământului superior economic din România 1843-2013*. București, Editura ASE.
- Vorovenci, Ion (2013) *Institutul de Științe Economice și Planificare din București în perioada 1948-1968*. În volumul coordonat de Ioan Talpoș, Constantin Roșca și Nicolae Istudor, *Pagini din istoria învățământului superior economic din România: 1843-2013*. București, Editura ASE.
- Vorovenci, Ion (2010) *Istoria Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale (1913-1947)*. București, Editura ASE.
- Xenopol, A.D. (1903) *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I. Iași, Tipografia Dacia.

Anexe

Anexa 1

Începuturile construcției curriculare pentru specializarea Comerț (1919-1938)

Promoția 1919-1922 3 ani de studii	Promoția 1927-1930 3 ani de studii	Promoția 1932-1936 3 + 1 ani de studii	Promoția 1936-1940 4 ani de studii	Promoția 1938-1942 4 ani de studii
Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială
----	----	An de introducere	----	----
Anul I Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI	Anul I Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI	Anul I Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI	Anul I Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI	Anul I Cursuri de generalizare
Economia politică și istoria doctrinelor economice	Economia politică și istoria doctrinelor economice	Economia politică și istoria doctrinelor economice	Economia politică	Economia politică
Geografia economică	Geografia economică	Politica socială	Geografia economică	Geografia economică cu dezvoltări asupra piețelor Orientului
Istoria comerțului (universal)	Istoria comerțului	Geografia economică	Statistica	Elemente de drept civil
Industria și meseriile în România cu legislațiile lor	Industria și meseriile în România cu legislațiile lor	Istoria generală, cu dezvoltări asupra istoriei contemporane și istoriei diplomatice	Contabilitate generală	Aritmetica comercială
Elemente de drept civil	Elemente de drept civil	Elemente de drept civil	Fizica și chimia, cu demonstrații practice	Contabilitatea generală și corespondența comercială
			Două limbi străine obligatorii (la alegere)	

Promoția 1919-1922 3 ani de studii	Promoția 1927-1930 3 ani de studii	Promoția 1932-1936 3 + 1 ani de studii	Promoția 1936-1940 4 ani de studii	Promoția 1938-1942 4 ani de studii
Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială
Matematică financiară aplicată Statistica (generală) Contabilitate comercială Fizica și chimia industrială aplicată Correspondența și convorbirea franceză Correspondența și convorbirea engleză Correspondența și convorbirea germană	Matematică financiară (aritmetica comercială) Statistica Contabilitate generală Fizica și chimia industrială cu aplicații practice Limba română (corespondența comercială română și stenografia) Două limbi străine alese în anul de introducere	Matematică financiară Statistica Contabilitate generală Correspondența comercială română Două limbi străine alese în anul de introducere	Absolvenții școlilor comerciale au urmat în plus: Limba și literatura română Elemente de logică și pedagogie	Logică și psihologie Limba română Correspondența și convorbirea franceză sau, la alegere, italiană Correspondența și convorbirea germană sau, la alegere, engleză Stenografia (facultativ)
Anul II Cursuri comune tuturor secțiilor AISCI	Anul II Cursuri comune tuturor secțiilor AISCI	Anul II Cursuri comune tuturor secțiilor AISCI	Anul II Cursuri comune tuturor secțiilor AISCI	Anul II Cursuri de generalizare
Economia națională Istoria comerțului (românesc)	Economia națională Știința și legislația financiară	Economia națională Istoria comerțului	Economie politică (Istoria doctrinelor economice)	Economia națională Politica socială

Promoția 1919-1922 3 ani de studii	Promoția 1927-1930 3 ani de studii	Promoția 1932-1936 3 + 1 ani de studii	Promoția 1936-1940 4 ani de studii	Promoția 1938-1942 4 ani de studii
Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială
Știința și legislația financiară	Monedă, credit, schimb	Drept comercial	Politica socială	Știința și legislația financiară
Comerț exterior și legislație vamală română	Drept comercial	Drept constituțional și administrativ	Elemente de drept civil	Drept comercial maritim român și comparat
Drept comercial român și comparat	Politica și legislația vamală	Drept internațional	Geografie economică	Drept constituțional și administrativ
Studiul transporturilor	Contabilitate generală	Legislație vamală	Istoria generală cu dezvoltări asupra istoriei contemporane	Drept internațional
Statistica (în special economică)	Două limbi străine alese în anul de introducere	Pedagogia (pentru cei care se dedică învățământului)	Matematică financiară	Algebra financiară
Correspondența și convorbirea franceză	Cursuri de specializare	Două limbi străine alese în anul de introducere	Contabilitate generală,	Statistica (în special economică)
Correspondența și convorbirea engleză	Tehnica bancară	Cursuri de specializare	Correspondența comercială română	Contabilitatea și corespondența comercială
Correspondența și convorbirea germană	Matematica financiară (algebra financiară)	Teoria asigurărilor	Două limbi străine alese în anul I de studii	Chimia industrială aplicată (mărfuri)
Correspondența și convorbirea italiană	Industria și comerțul lemnului și a derivatelor	Contabilitate bancară și industrială		Correspondența franceză sau italiană aleasă de student în anul I
Cursuri de specializare Matematica financiară aplicată	Cereale	Tehnologia industrială		
		Chimia industrială aplicată cu lucrări de laborator		

Promoția 1919-1922 3 ani de studii	Promoția 1927-1930 3 ani de studii	Promoția 1932-1936 3 + 1 ani de studii	Promoția 1936-1940 4 ani de studii	Promoția 1938-1942 4 ani de studii
Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială
Contabilitate comercială și de bancă Tehnica băncilor. Monedă, credit, schimb și studiul băncilor				Correspondența germană sau engleză aleasă de student în anul I
Anul III Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI Studiul practic al întreprinderilor comerciale și industriale Studiul mărfurilor Drept comercial și maritim român și comparat Correspondența și convorbirea franceză Correspondența și convorbirea engleză	Anul III Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI Studiul practic al întreprinderilor Studiul mărfurilor Știința și legislația financiară Drept comercial Pedagogia (pentru cei care se dedică învățământului) Două limbi străine alese în anul de introducere	Anul III Cursuri comune tuturor secțiunilor AISCI Studiul practic al întreprinderilor Știința și legislația financiară Monedă, credit schimb Drept comercial Două limbi străine alese în anul de introducere	Anul III Cursuri comune Economia națională Istoria comerțului Economia națională Istoria comerțului Teoria și tehnica asigurărilor Drept comercial Drept constituțional și administrativ Drept internațional Legislație vamală	Anul III Cursuri de specializare Tehnica comercială Comerțul cerealelor și al derivatelor lor Teoria asigurărilor Tehnologia industrială Fizica aplicată în industrie (cu laborator) Chimia industrială aplicată Drept comercial maritim român și comparat

Promoția 1919-1922 3 ani de studii	Promoția 1927-1930 3 ani de studii	Promoția 1932-1936 3 + 1 ani de studii	Promoția 1936-1940 4 ani de studii	Promoția 1938-1942 4 ani de studii
Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială
Correspondența și convorbirea germană Correspondența și convorbirea italiană Cursuri de specializare Teoria și tehnica asigurărilor Contabilitate comercială Studiul mărfurilor (curs complementar)	Cursuri de specializare Tehnica bancară Teoria și tehnica asigurărilor Contabilitate de bancă Comerțul, industria și legislația petrolului	Cursuri de specializare Tehnica bancară Tehnica asigurărilor Cerealele și derivatele lor Comerțul, industria și legislația petrolului	Pedagogia (pentru cei care se dedică învățământului) Două limbi străine alese în anul de introducere Cursuri de specializare Contabilitate bancară și industrială Tehnologia industrială Chimia industrială aplicată cu lucrări de laborator	Stenografia (specializarea) Correspondența franceză sau italiană aleasă de student în anul I Correspondența germană sau engleză aleasă de student în anul I
			Anul IV Curs comun Teoria și tehnica asigurărilor	Anul IV Cursuri de specializare Istoria comerțului

Promoția 1919-1922 3 ani de studii	Promoția 1927-1930 3 ani de studii	Promoția 1932-1936 3 + 1 ani de studii	Promoția 1936-1940 4 ani de studii	Promoția 1938-1942 4 ani de studii
Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comerț, bancă, asigurări	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială	Secțiunea/ specializarea Comercială- Industrială
			Cursuri de specializare Studiul practic al întreprinderilor Știința și legislația financiară Monetă, credit schimb Drept comercial Două limbi străine alese în anul de introducere Tehnica banară Tehnica asigurărilor Cerealele și derivatele lor Comerțul, industria și legislația petrolului	Studiul practic al întreprinderilor și transporturilor Industria, comerțul și legislația petrolului Tehnica banară Tehnica asigurărilor Drept comercial maritim român și comparat Contabilitatea banară și industrială Corespondența franceză sau italiană aleasă de student în anul I Corespondența germană sau engleză aleasă de student în anul I

Sursa: Pentru promoția 1919-1922 vezi art. 70 din Decret nr. 4718 din 10 noiembrie 1919 privitor la modificarea unor articole din regulamentul pentru organizarea și administrarea A.I.S.C.I., publicat în Monitorul Oficial 166 din 12 noiembrie 1919, partea I, apud Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*. ASE București, vol I, pp. 94-96.

Pentru promoția 1927-1930 vezi art. 72 din Regulamentul pentru organizarea și administrarea A.I.S.C.I., aprobat prin Decretul Regal nr. 3287 din 17 noiembrie 1927, care înlocuiește primul Regulament al A.I.S.C.I. din septembrie 1913, apud Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*. ASE București, vol I, pp.121-123.

Pentru promoția 1932-1936 vezi art. 45 din Regulamentul de organizare și administrare a A.I.S.C.I. din București adoptat pe 24 noiembrie 1932 și publicat în Monitorul Oficial nr. 276 din 29 noiembrie 1932, partea I, pp. 23-24, apud Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*. ASE București, vol I, pp. 252-254.

Pentru promoția 1936-1940 vezi Decizia Consiliului profesoral al A.I.S.C.I. din 10 noiembrie 1936 prin care se stabilește repartitia disciplinelor de studiu pe patru ani de studii, Arhiva ASE, dosar 5/1936-1940, apud Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*. ASE București, vol I, pp. 269-271.

Pentru promoția 1938-1942 vezi art. 38 din *Regulament pentru organizarea și funcționarea A.I.S.C.I din București*, promulgat prin Decretul Regal nr. 2764 din 3 august 1938 și publicat în Monitorul Oficial nr. 180, partea I din 16 august 1938, pp. 3-38, apud Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice*, vol. I, pp. 273-276.

**Modificări de curriculum la începuturile politizării
educației universitare (1947-1948 comparativ cu 1938)**

Promoția 1938-1942 4 ani de studii	Promoția 1947-1951 4 ani de studii	Promoția 1948-1952 4 ani de studii
Secțiunea Comercială - Industrială	Facultatea de Științe Comerciale	Facultatea de Științe Comerciale
Anul I Cursuri de generalizare Economia politică Geografia economică cu dezvoltări asupra piețelor Orientului Elemente de drept civil Aritmetica comercială Contabilitatea generală și corespondența comercială Logică și psihologie Limba română Corespondența și convorbirea franceză sau, la alegere, italiană Corespondența și convorbirea germană sau, la alegere, engleză Stenografia (facultativ)	Economia politică generală Economia planificată Geografie economică Istoria vieții economice Economia întreprinderii publice Economia întreprinderii comerciale și industriale Economia monetară și bancară Finanțe publice Tehnica asigurărilor Politică și asigurări sociale Matematici comerciale și actuariale Statistică economică Contabilitate generală aplicată Studiul mărfurilor Chimia aplicată Drept civil	Anul I Materialism dialectic și materialism istoric Economia politică și sistemul de economie politică Geografie economică Matematici economice Calculație și contabilitate Limba rusă Una limbă la alegere (germană, franceză, engleză)
Anul II Cursuri de generalizare Economia națională Politica socială	Contabilitate generală aplicată Studiul mărfurilor Chimia aplicată Drept civil	Anul II Materialism dialectic și materialism istoric Istoria vieții economice

Promoția 1938-1942 4 ani de studii	Promoția 1947-1951 4 ani de studii	Promoția 1948-1952 4 ani de studii
Secțiunea Comercială - Industrială	Facultatea de Științe Comerciale	Facultatea de Științe Comerciale
Știința și legislația financiară	Drept constituțional și administrativ	Studiul general al cooperăției
Drept comercial maritim român și comparat	Drept comercial	Bazele dreptului român
Drept constituțional și administrativ	Drept internațional	Calculație și contabilitate
Drept internațional	Organizarea și tehnica serviciilor diplomatice și consulare	Limba rusă
Algebra financiară	Correspondența comercială română	Una limbă la alegere (germană, franceză, engleză)
Statistica (în special economică)	Limba și correspondența comercială rusă	Tranziție: Matematici (partea II)
Contabilitatea și correspondența comercială	Limba și correspondența comercială franceză	
Chimia industrială aplicată (mărfuri)	Limba și correspondența comercială germană	
Correspondența franceză sau italiană aleasă de student în anul I	Limba și correspondența comercială italiană	
Correspondența germană sau engleză aleasă de student în anul I	Limba și correspondența comercială engleză	
Anul III Cursuri de specializare	Stenografia	Anul III
Tehnică comercială		Istoria economiei politice
Comerțul cerealelor și al derivatelor lor		Teoria și tehnica planificării
Teoria asigurărilor		Studiul întreprinderilor
Tehnologia industrială		Finanțe
Fizica aplicată în industrie (cu laborator)		Bibliologie economică

Promoția 1938-1942 4 ani de studii	Promoția 1947-1951 4 ani de studii	Promoția 1948-1952 4 ani de studii
Secțiunea Comercială - Industrială	Facultatea de Științe Comerciale	Facultatea de Științe Comerciale
Chimia industrială aplicată Drept comercial maritim român și comparat Stenografia (specializarea) Corespondența franceză sau italiană aleasă de student în anul I Corespondența germană sau engleză aleasă de student în anul I		Tranziție: Materialism dialectic și materialism istoric Studiul general al cooperăției Limba rusă
Anul IV Cursuri de specializare Istoria comerțului Studiul practic al întreprinderilor și transporturilor Industria, comerțul și legislația petrolului Tehnica bancară Tehnica asigurărilor Drept comercial maritim român și comparat Contabilitatea bancară și industrială Corespondența franceză sau italiană aleasă de student în anul I Corespondența germană sau engleză aleasă de student în anul I		Anul IV Studiul problemelor muncitorești (acei care și-au trecut acest examen în anul II) Teoria și tehnica planificării industriale și comerciale Economia și planificarea financiară Economia și planificarea agrară Statistica economică Tranziție: Materialism dialectic și materialism istoric Istoria economiei politice Studiul general al cooperăției Bibliologie economică

Sursa: Pentru promoția 1938-1942 vezi art. 38 din *Regulament pentru organizarea și funcționarea A.I.S.C.I din București*, promulgat prin Decretul Regal nr. 2764 din 3 august 1938 și publicat în Monitorul Oficial nr. 180, partea I din 16 august 1938, pp. 3-38, apud Răcilă, Emil (1993) *Studii și documente privind Academia de Studii Economice*, vol. I, pp. 273-276.

Pentru promoția 1947-1951 vezi lista materiilor de învățământ stabilite în conformitate cu prevederile Legii nr. 299 din 7 august 1947 a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 189 din 18 august 1947, partea I, pp. 7431-7435, apud Răcilă, Emil (1993) op. cit., pp. 302-303.

Pentru promoția 1948-1952 din Arhiva ASE, dosar 30/1948 au fost extrase disciplinele prevăzute în planul de învățământ de către istoricul Emil Răcilă și publicate în 1993, op. cit., pp. 312-318.

**Planuri de învățământ ale specializării Comerț³⁵
în perioada 1948-1989**

Promoția 1948-1952 4 ani de studii	Promoția 1954-1959 4 ani de studii	Promoția 1964-1969 5 ani de studii	Promoția 1975-1979 4 ani de studii	Promoția 1985-1989 4 ani de studii
Denumirea programului Științe comerciale	Denumirea programului Economia comerțului socialist	Denumirea programului Economia comerțului interior	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț
Anul I	Anul I	Anul I	Anul I	Anul I
Marxism – leninism	Marxism – leninism	Economie politică	Economie politică	Economie politică
Economia politică și sistemul de economie politică	Economie politică ³⁶ Apărare locală antiaeriană	Istoria economiei naționale	Istoria economiei naționale	Istoria economiei naționale
Geografie economică	Istoria economiei naționale	Geografie economică	Geografie economică	Geografie economică
Matematici economice	Geografie economică	Merceologia produselor nealimentare	Matematici speciale	Matematici aplicate la economie
Calculație și Contabilitate	Matematică	Matematici superioare	Prelucrarea electronică a informațiilor economice	Prelucrarea electronică a informațiilor economice
Limba rusă	Tehnica calculației	Drept socialist	Drept	Statistică

³⁵ Linia a doua a tabelului arată că denumirea specializării a fost modificată de-a lungul anilor, dar formarea studenților s-a axat pe dezvoltarea de competențe pentru activitatea comercială pe piața internă.

³⁶ Disciplina *Economie politică* a fost predată, de regulă, pe parcursul a patru semestre aferente primilor doi ani de studii: Anul I – Economia politică a capitalismului și a modurilor de producție precapitaliste; Anul II – Economia politică socialistă. După Congresul al XI-lea al PCR (1974), conținutul acestei discipline a fost reorganizat, studiul Economiei politice fiind axat pe documentele de partid, ceea ce a făcut ca, în primele trei semestre, să se predea Economia politică socialistă, iar în semestrul patru se făcea critica modului de producție capitalist.

Promoția 1948-1952 4 ani de studii	Promoția 1954-1959 4 ani de studii	Promoția 1964-1969 5 ani de studii	Promoția 1975-1979 4 ani de studii	Promoția 1985-1989 4 ani de studii
Denumirea programului Științe comerciale	Denumirea programului Economia comerțului socialist	Denumirea programului Economia comerțului interior	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț
A doua limbă la alegere (germană, franceză, engleză)	Limba rusă	O limbă străină la alegere (engleză, franceză, rusă, germană) Educație fizică	Metode fizice și chimice de analiză a mărfurilor O limbă străină la alegere (engleză, franceză, rusă, germană) Educație fizică Practica (1)	Contabilitate Bazele teoretice și metodologice ale merceologiei Introducere în metodologia cercetării științifice economice (facultativ) Educație fizică Practica (1)
Anul II Marxism – leninism Istoria vieții economice Studiul general al cooperăției Calculație și Contabilitate	Anul II Marxism – leninism Economie politică Merceologie Statistică teoretică	Anul II Materialism dialectic și istoric Economie politică Merceologia produselor nealimentare	Anul II Filosofie Economie politică Merceologia ³⁷ (1) Statistică Finanțe-credit	Anul II Filosofie Economie politică Drept (1) Planificarea și prognoza dezvoltării social- economice

³⁷ Planul de învățământ pentru promoția 1975-1979 prevede mai multe discipline cu predare-învățare-examinare pe două-patru semestre (de exemplu: *Merceologia*, *Merceologia produselor nealimentare*, *Marketing*, *Drept*, *Practica*) fără a menționa diferențierea de conținut. Pentru că planul de învățământ prevede examinarea distinctă a cunoștințelor și competențelor, aceste discipline au fost individualizate de autorul acestui studiu prin numere de ordine trecute în paranteze.

Promoția 1948-1952 4 ani de studii	Promoția 1954-1959 4 ani de studii	Promoția 1964-1969 5 ani de studii	Promoția 1975-1979 4 ani de studii	Promoția 1985-1989 4 ani de studii
Denumirea programului Științe comerciale	Denumirea programului Economia comerțului socialist	Denumirea programului Economia comerțului interior	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț
Bazele dreptului român Limba rusă A doua limbă la alegere (germană, franceză, engleză)	Evidență contabilă Drept Limba rusă Educație fizică	Merceologia produselor alimentare Matematici Teoria evidenței contabile și evidența contabilă în comerț O limbă străină la alegere (continuare)	Merceologia (2) O limbă străină la alegere (continuare) Educație fizică Practică (2)	Merceologia produselor alimentare Economia și conducerea în industrie Economia agriculturii și valorificarea produselor agricole Economie mondială Drept (2) Finanțe O limbă străină la alegere (continuare) Educație fizică Practică (2)
Anul III Economie politică (Istoria economiei politice) Teoria și tehnica planificării	Anul III Planificarea economiei naționale Economia comerțului socialist	Anul III Socialism științific Istoria doctrinelor economice	Anul III Socialism științific Economia comerțului interior	Anul III Socialism științific și doctrine politice contemporane Economia comerțului interior

Promoția 1948-1952 4 ani de studii	Promoția 1954-1959 4 ani de studii	Promoția 1964-1969 5 ani de studii	Promoția 1975-1979 4 ani de studii	Promoția 1985-1989 4 ani de studii
Denumirea programului Științe comerciale	Denumirea programului Economia comerțului socialist	Denumirea programului Economia comerțului interior	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț
Finanțe Studiul întreprinderilor Bibliologie generală	Organizarea și tehnica comerțului socialist Merceologie Finanțe și credit Statistică comercială Economie agrară Limba rusă Practica în producție	Planificarea economiei naționale Merceologia produselor alimentare Mașini și instalații în comerț Statistică teoretică și economică Teoria evidenței contabile și evidența contabilă în comerț O limbă străină la alegere (continuare) Practica merceologică	Conducerea întreprinderilor comerciale Merceologia (3) Planificare și prognoză social- economică Economia și conducerea în industrie Eficiența economică a investițiilor Merceologia (4) Economia agriculturii și valorificarea produselor agricole Relații economice internaționale Practica (3)	Conducerea întreprinderilor comerciale Marketing (1) Merceologia produselor nealimentare (1) Drept (3) Comerț internațional și politici comerciale Conducerea și tehnica schimburilor comerciale și plăților internaționale O limbă străină la alegere (continuare) Practică (3)
Anul IV Studiul problemelor muncitorești	Anul IV Economia și planificarea comerțului socialist	Anul IV Economia și planificarea comerțului socialist	Anul IV Probleme fundamentale ale istoriei patriei și PCR	Anul IV Probleme fundamentale ale istoriei patriei și PCR

Promoția 1948-1952 4 ani de studii	Promoția 1954-1959 4 ani de studii	Promoția 1964-1969 5 ani de studii	Promoția 1975-1979 4 ani de studii	Promoția 1985-1989 4 ani de studii
Denumirea programului Științe comerciale	Denumirea programului Economia comerțului socialist	Denumirea programului Economia comerțului interior	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț
Teoria și tehnica planificării industriale și comerciale	Organizarea și tehnica comerțului socialist	Organizarea și tehnica comerțului socialist	Doctrine economice contemporane	Doctrine economice contemporane
Economia și planificarea agrară	Analiza economică a întreprinderilor comerciale	Finanțele în comerțul socialist	Sociologia comerțului și psihologia consumatorului	Marketing (2)
Economia și planificarea financiară	Statistică economică și comercială	Economia industriei socialiste	Analiza activității și eficienței economice a comerțului	Merceologia produselor nealimentare (2)
Statistică economică	Economia, organizarea și planificarea industriei	Economia agriculturii socialiste	Economia cooperăției de consum	Expertize merceologice
	Organizarea și planificarea transporturilor	Statistică teoretică și economică	Expertiză merceologică	Analiza activității și eficienței economice a comerțului
	Practica în producție	Practica de organizare	Turism și alimentație publică	Economia cooperăției de consum
			Ambalaje, standardizare și tehnologia păstrării mărfurilor	Economia turismului
			Proiecte economice	Transporturi, expediții și asigurări
			Cercetare științifică și proiectare	Cooperarea economică internațională a R. S. România
			Practica (4)	O limbă străină la alegere (continuare)

Promoția 1948-1952 4 ani de studii	Promoția 1954-1959 4 ani de studii	Promoția 1964-1969 5 ani de studii	Promoția 1975-1979 4 ani de studii	Promoția 1985-1989 4 ani de studii
Denumirea programului Științe comerciale	Denumirea programului Economia comerțului socialist	Denumirea programului Economia comerțului interior	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț
				Proiecte economice Cercetare științifică și proiectare
		Anul V Economia și planificarea comerțului socialist Statistica comerțului socialist Analiza activității economice în întreprinderile și organizațiile comerciale Operațiuni import-export pentru bunuri de consum Seminar special Practica în producție		
Modalitatea de finalizare a studiilor				
Examen de stat	Examen de diplomă	Examen de diplomă	Examen de diplomă	Examen de diplomă

Sursa: Pentru promoția 1948-1952 lista de discipline a fost preluată din lucrarea elaborată de Emil Răcilă *Studii și documente privind Academia de Studii Economice 1913-1993*, vol. I, București, Editura ASE, 1993, pp. 312-313. Pentru celelalte promoții, informația a fost extrasă din registrele matricole din Arhiva ASE din București.

Observații:

- ¹ Linia a doua a tabelului arată că denumirea specializării a fost modificată de-a lungul anilor, dar formarea studenților s-a axat pe dezvoltarea de competențe pentru activitatea comercială pe piața internă.
- ¹ Disciplina *Economie politică* a fost predată, de regulă, pe parcursul a patru semestre aferente primilor doi ani de studii: Anul I – Economia politică a capitalismului și a modurilor de producție precapitaliste; Anul II – Economia politică socialistă. După Congresul al XI-lea al PCR (1974) conținutul acestei discipline a fost reorganizat, studiul Economiei politice fiind axat pe documentele de partid, ceea ce a făcut ca, în primele trei semestre, să se predea Economia politică socialistă, iar, în semestrul patru se făcea critica modului de producție capitalist.
- ¹ Planul de învățământ pentru promoția 1975-1979 prevede mai multe discipline cu predare-învățare-examinare pe două-patru semestre (de exemplu: *Merceologia*, *Merceologia produselor nealimentare*, *Marketing*, *Drept*, *Practica*) fără a menționa diferențierea de conținut. Pentru că planul de învățământ prevede examinarea distinctă a cunoștințelor și competențelor, aceste discipline au fost individualizate de autorul acestui studiu prin numere de ordine trecute în paranteze.

**Pregătirea economistului
în cadrul ciclurilor succesive de studii universitare³⁸**

Academia de Studii Economice din București – alături de facultățile de științe economice și de administrare a afacerilor din celelalte universități din țară – a făcut în anul universitar 2005-2006 primii pași în procesul de implementare a prevederilor *Legii nr. 288/2004 privind organizarea pe cicluri a învățământului superior*. Această lege exprimă cerințe ale *Procesului Bologna*, care vizează crearea la orizontul anului 2010 a *Spațiului European de Învățământ Superior*.

Este important de subliniat aici încă o dată faptul că cei 29 de miniștri ai educației responsabili pentru învățământul superior din țările lor (între aceștia numărându-se ministrul român din acea perioadă – profesorul universitar Andrei Marga), care au semnat *Declarația de la Bologna* la 19 iunie 1999, nu au vizat standardizarea sau uniformizarea învățământului superior european. Între timp, numărul țărilor care au aderat la *Procesul Bologna* a crescut cu 16, cuprinzând, cu o regretabilă excepție, toate țările europene.

Declarația de la Bologna, completată prin comunicatele de presă ale Conferințelor ministeriale de la Praga (2001), Berlin (2003) și Bergen (2005), nu constituie o presiune asupra țărilor sau universităților europene, ci o atitudine liber asumată de concertare (prin consultare colegială deschisă) a eforturilor de identificare și promovare a unor *valori comune europene pe fondul conservării specificităților locale naționale*. Se caută un răspuns comun european la probleme comune europene, identificate în cadrul unor analize comparative internaționale: pentru a oferi programe de învățământ superior competitive și atractive. În acest proces, universitățile

³⁸ Aceste note au fost inițial publicate de autor în revista *Analiză și perspectivă economică*, nr. 5(3)/2006, pp. 8-13.

europene și comunitățile lor academice (cadre didactice și studenți) joacă rolul hotărâtor. Universitățile europene au recunoscut faptul că, pentru a fi puternice și atractive, trebuie să răspundă în mai mare măsură provocărilor societății contemporane, să se deschidă mai mult către realitatea din lumea extrauniversitară, să răspundă în mai mare măsură exigențelor pieței muncii, așteptărilor și aspirațiilor studenților și absolvenților lor.

Merită menționat aici și faptul că prevederile *Actului Unic European* (intrat în vigoare la 1 iulie 1987) și ale *Protocolului Social* (negociat la Maastricht în 1991) nu au o aplicabilitate completă și nestânjenită în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene pentru persoanele cu studii superioare, dacă nu se concretizează obiectivele specifice ale *Declarației de la Bologna*.

Prin urmare, conținutul programatic al *Procesului Bologna* nu este o reformă impusă guvernelor statelor europene sau instituțiilor de învățământ superior din aceste țări. El urmărește, pe de o parte, mai buna dimesionare a investiției în învățământul superior în corelație cu nevoile de calificare de pe piața muncii din Spațiul Economic European, iar, pe de altă parte, sporirea lizibilității diplomelor și certificatelor de studii eliberate de universitățile europene, ca o premisă necesară pentru facilitarea liberei circulații transfrontaliere a persoanelor cu studii superioare.

Comunitățile academice din învățământul economic superior românesc, la fel ca cele din universitățile din celelalte țări europene, au avut reacții dintre cele mai variate față de implementarea în propriile instituții a *Declarației de la Bologna*. Multe voci s-au ridicat împotriva „distrugerii bunelor tradiții ale învățământului superior românesc” și au clamat păstrarea intactă a învățământului de lungă durată (patru ani), uitând că decenii de-a rândul economistul român s-a format în cadrul unor programe de studii cu o durată de cinci ani. Puține persoane au pledat de la început pentru schimbare, pentru reducerea la trei ani a ciclului de licență în condiții de învățământ masificat și dezvoltarea unei diversificate oferte de specializare pentru economiști de elită în ciclul II de studii universitare de masterat. La cele două cicluri de formare inițială (care însumează cinci ani) se adaugă, în condițiile *Legii nr. 288/2004*, ciclul III de studii universitare de doctorat pentru formarea de specialiști cu cunoștințe avansate, capabile să producă,

să disemineze și să utilizeze în contexte reale noi rezultate ale propriei creații științifice în folosul societății.

Consultările succesive organizate în primul semestru al anului universitar 2004-2005 din inițiativa Academiei de Studii Economice din București și a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu stau mărturie a faptului că opiniile cu privire la modalitatea de introducere a celor trei cicluri succesive de studii universitare erau la început puternic divergente. Treptat, argumentele aduse în favoarea introducerii ciclului I (licenței) cu durata de trei ani, urmată de un ciclu II (masterat) de doi ani au câștigat tot mai mulți adepți în rândul rectorilor, decanilor și șefilor de catedră, care au responsabilități în învățământul superior economic din România.

Într-un asemenea efort de redesenare a conținuturilor ciclurilor succesive de formare inițială este firesc să se formuleze o mulțime de întrebări de felul celor enumerate în continuare:

- Cum trebuie să fie concepute *curricula* (planurile de învățământ) și cum trebuie să arate *syllabi* (programele analitice ale disciplinelor)?
- Cât trebuie să reprezinte disciplinele fundamentale (de cultură generală economică) față de disciplinele de specialitate și care este ponderea disciplinelor complementare într-un curriculum de trei ani?
- Care este raportul optimal între formarea teoretică și cea cu caracter aplicativ de-a lungul celor trei cicluri succesive de studii universitare?
- Cum poate fi stimulată creativitatea și capacitatea de a lucra în grup a studenților?
- Cum poate fi educată în anii de studii universitare preocuparea pentru învățarea pe tot parcursul vieții active a economistului?

Cert este că, în formularea de răspunsuri, trebuie să pornim de la rezultatele învățării, respectiv de la calificările academice distincte pe care le promitem studenților și, indirect, viitorilor angajatori, prin fiecare dintre programele de studii universitare, fie că ele sunt programe de studii de licență, de masterat sau de doctorat în științe economice. Fiecare disciplină cuprinsă în planurile de învățământ trebuie să aducă propria contribuție la

acel pachet de cunoștințe, competențe și abilități pe care ne așteptăm să le poată demonstra absolventul unui ciclu de studii.

Ciclul I: Licență

Scurtarea de la patru la trei ani a ciclului inițial de formare a economistului român a declanșat o „competiție” între grupurile de discipline care concură la formarea de bază a economistului cu diplomă de licență. Universitarii au adus argumente pentru a păstra poziția sau chiar pentru a spori rolul anumitor discipline în planul de învățământ al facultăților de științe economice, evident, în detrimentul altora. Au fost invocate și motivații legate de nevoia de a păstra personalul didactic existent și a utiliza competențele acestui personal. Au fost făcute apeluri pentru a introduce discipline noi în formarea inițială a economistului român, care să apropie școala economică din România de modelele de succes din spațiul euro-atlantic. În fond, dezbaterea trebuia să fie ghidată în sânul fiecărei comunități academice de *buna înțelegere a finalității fiecărui program* aparținând unui ciclu de formare (licență, masterat, doctorat), precum și de *strategia competitivă a fiecărei facultăți* pe o piață educațională tot mai disputată de către numeroși ofertanți din țară și de peste hotare.

Evident, nu se putea renunța la un *fond comun de discipline* fără de care nu poate fi asigurată formarea de bază, de exemplu, a contabilului de întreprindere sau de bancă, a economistului de firmă sau de instituție publică, a economistului din departamentul de investiții, de aprovizionare, de desfacere sau de resurse umane, a specialistului în finanțe, în marketing sau în afaceri internaționale, a statisticianului sau a informaticianului de gestiune, a analistului de mediu economic internațional etc. Consultările organizate în cadrul învățământului superior economic au permis identificarea unei liste de 12 discipline recunoscute a fi necesare pregătirii unui economist. Ele nu sunt numai discipline de cultură economică generală, ci și discipline care facilitează inserția economistului în colective mai largi de specialiști, care interacționează în diferite structuri organizaționale publice sau private.

Este îmbucurător faptul că, dincolo de recunoașterea și punerea în aplicare a unei astfel de cerințe, fiecare facultate de științe economice a fost lăsată să-și manifeste capacitatea inovativă și originalitatea și – în ultimă instanță – să-și asume riscul de a ieși pe piață cu o ofertă proprie, mai mult sau mai puțin performantă în comparație cu celelalte facultăți. În ultimă instanță, piața educațională este aceea care va stabili care dintre numeroasele oferte sunt mai bune, mai competitive. Acestea vor supraviețui competiției, vor câștiga recunoașterea în detrimentul celorlalte oferte, care – mai devreme sau mai târziu – vor dispărea de pe piața educațională românească.

Noul economist care obține diploma de licență după trei ani de facultate trebuie să aibă o *formare teoretică solidă în domeniul de studii pentru care a optat la admiterea în învățământul superior, dublată de competențe și abilități de aplicare practică a cunoștințelor în contexte reale*, astfel încât absolventul să poată găsi relativ ușor un loc pe piața muncii cu cunoștințele și competențele acumulate.

Facultățile de științe economice și administrarea afacerilor din România au pus în aplicare noile lor planuri de învățământ în toamna anului 2005. La un an de la începerea aplicării planurilor noi, au apărut primele impulsuri de schimbare, de ajustare. Evident, nu trebuie persistat într-o eventuală regretabilă eroare, dar factorii de decizie (decani și rectori) ar trebui să vadă mai întâi rezultatul aplicării integrale a planului de învățământ de trei ani. Avem datoria să observăm „distanța” dintre calificarea academică promisă de corpul profesoral și așteptată de absolvenți și angajatorii lor și rezultatul concret al aplicării noului curriculum. Abia atunci când nevoia de schimbare a planului de învățământ este fundamentată în termeni de curențe în calificarea academică, abia atunci este oportună efectuarea de ajustări.

Elaborarea pentru diferitele domenii de studii economice de licență a unor fișe model ale economiștilor cu funcție de execuție ar fi un instrument ideal de ghidare a facultăților în ajustarea noilor planuri de învățământ. În acest proces trebuie antrenate nu numai cadrele didactice, ci și studenții, absolvenții și angajatorii constituiți fie în asociații profesionale, fie în patronate. Pe de altă parte, continuarea consultărilor între factorii de

conducere din învățământul superior economic, schimbul de experiență (pozitivă și negativă), diseminarea bunelor practici sunt de natură să ridice competitivitatea ofertei de formare inițială și continuă a facultăților noastre.

Viitoarea revizuire a curriculumului de trei ani nu poate ignora nici faptul că societatea globală și economia bazată pe cunoaștere reclamă o continuă actualizare a conținuturilor formative. În opinia mea, disciplinele care formează competențele viitorului economist în materie de informare, selecție și organizare de baze de date pentru rezolvarea de probleme punctuale, în materie de creativitate și inovație sunt încă prea puțin prezente în noile noastre planuri de învățământ. Pe de altă parte, inserția absolvenților în diverse locuri de muncă este condiționată de buna folosire a cel puțin unei limbi de circulație europeană, în afară de limba maternă. Pregătirea de limbi străine specializate este, din punct de vedere al duratei studiului, puternic deficitară în majoritatea facultăților noastre. Lipsesc, de asemenea, din majoritatea planurilor de învățământ de la facultățile de științe economice și de administrarea afacerilor disciplinele care pregătesc activitatea absolvenților într-un mediu de afaceri integrat, definit de Spațiul Economic European, într-o economie puternic expusă internaționalizării.

Rescrierea planurilor de învățământ este însă numai începutul implementării celor trei cicluri de studii universitare. „Economisirea” unui an în formarea noului economist specializat trebuie tradusă în *selectarea și adecvarea conținuturilor formative ale fiecărei discipline, în modernizarea tehnologiei didactice de predare-învățare, în mutarea accentului de la predarea ex cathedra la stimularea învățării cu caracter aplicativ*, astfel încât să se asigure formarea inițială a economistului pentru funcții de execuție într-o specializare suficient de largă. Disciplinele de specialitate trebuie să ofere studentului fundamentele teoretice ale cunoașterii în materia respectivă, dar trebuie să aibă în primii trei ani o pronunțată orientare spre aplicație, spre simulare de situații din realitatea economică nemijlocită. O bună parte din fondul de timp alocat în vechiul plan de învățământ seminariilor de dezbateri teoretice trebuie să fie valorificat în noul plan de învățământ sub formă de studii de caz (individuale sau de grup), proiecte și studii, caiete de lucrări de laborator, a căror elaborare condiționează accesul

la verificarea finală a cunoștințelor și competențelor acumulate de către fiecare student.

Însăși lucrarea de licență trebuie altfel dimensionată și altfel structurată decât ampla lucrare descriptivă așteptată în trecut de la un absolvent de facultate. Este remarcabil formatul experimentat de Academia de Studii Economice în 2006: o lucrare de 40 de pagini, din care un sfert reprezintă o sinteză a abordărilor teoretice ale temei lucrării identificate de autorul lucrării în literatura autohtonă și internațională de specialitate, iar celelalte trei pătrimi reprezintă o aplicație în context real a cunoștințelor teoretice, un studiu de caz, o dezvoltare originală a temei, o analiză critică însoțită de soluții originale etc. La lucrarea propriu-zisă sunt adăugate bibliografia consultată și eventuale anexe tehnice, baze de date, programe de prelucrare etc.

Noțiunea „domeniu de studii economice” utilizată în frazele de mai sus are în vedere un spectru mai larg de formare inițială a economistului decât „specializarea” (uneori monodisciplinară) oferită prin vechile planuri de învățământ. Opțiunea pentru formarea inițială mai puțin specializată în primii trei ani urmărește facilitarea angajării rapide după obținerea diplomei de licență pentru acea substanțială parte a studenților care încep să lucreze chiar din primii ani de studii universitare. Opțiunea pentru formarea inițială mai largă are în vedere, în același timp, crearea unei baze suficient de cuprinzătoare pentru „altoirea” de programe de masterat cât mai variate pe trunchiul de cunoștințe acumulate în timpul ciclului de studii universitare de licență.

Ciclul II: Masterat

Pregătirea inițială într-un domeniu larg de studii economice dezvoltă nevoia continuării studiilor, fie imediat după examenul de licență, în cadrul unor programe de *masterat științific* (cu perspectiva admiterii ulterioare la un program de studii doctorale), fie după câțiva ani de practică într-o structură organizațională publică sau privată, prin programe de *masterat de completare a cunoștințelor și competențelor*.

În designul și promovarea *noilor programe de studii universitare de masterat științific*, facultățile trebuie să se pornească de la definirea clară a misiunii formative a acestui ciclu de studii universitare: *dezvoltarea capacității de analiză, diagnoză și decizie în contexte reale noi*. Analistii economiști, inclusiv cei care lucrează în domeniul gestiunii riscului, managerii de companii, ceilalți factori de decizie economică și financiară se formează în cadrul ciclului II de studii universitare de masterat.

Noile programe de masterat furnizate se disting de ciclul I de studii de licență prin faptul că fie adâncesc cunoașterea într-o specializare academică relativ îngustă, fie stimulează cunoașterea interdisciplinară. Și într-un caz și în celălalt, studentul înscris la un astfel de program trebuie asistat pentru a-și îmbogăți cultura economică de specialitate și pentru a-și spori patrimoniul propriu de instrumente de investigare. Studentul trebuie ajutat să-și dezvolte capacitatea inovativă, să-și asume responsabilitatea de a decide în condiții de cunoaștere imperfectă, să-și cultive capacitatea de a conduce activitatea unui grup, a unui departament sau a unei întregi structuri organizaționale publice sau private. Raportul între învățarea bazată pe predarea în clasă și bibliografie obligatorie, pe de o parte, și cercetarea organizată individual sau în grup a posibilelor surse bibliografice și de date relevante pentru un anumit studiu de caz înclină clar în favoarea formării bazate pe studiu individual și investigații proprii. În acest context, planurile de învățământ ale programelor de masterat trebuie să aprofundeze formarea teoretică și metodologică a studenților și să completeze studiul teoretico-metodologic cu activități aplicative și stagii de practică.

Totodată, pentru a răspunde provocărilor societății și economiei bazate pe cunoaștere, planurile de învățământ ale programelor de masterat trebuie să fie mult mai flexibile decât în cazul ciclului de studii universitare de licență. Acreditarea programelor de studii de masterat de către ministerul de resort sau de către Agenția Română pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior poate fi o soluție comodă din punct de vedere al birocrăției ministeriale, dar neadecvată specificului acestui ciclu de studii universitare.

O facultate care beneficiază de acreditarea unui domeniu de studii de licență ar trebui să dispună de libertatea de a concepe și furniza beneficiarilor săi un număr de programe de masterat care conduc la calificări academice distincte. Trebuie să ne obișnuim să recunoaștem nu numai *de jure*, prin texte de lege, dar și *de facto*, în practica administrației centrale, capacitatea comunității academice de a identifica și furniza cele mai atractive programe de masterat specifice unui domeniu de studii. Apreciem că instituirea unor reguli-cadru adecvate de finanțare a acestor programe, combinate cu măsuri de responsabilitate publică a facultăților pentru programele de masterat oferite și pentru utilizarea resurselor sunt suficiente pentru a reglementa acest segment al pieței educaționale românești.

Actualele programe de masterat sunt furnizate beneficiarilor preponderent sub forma învățământului seral sau a învățământului *on line* și au, deocamdată, statut de formare postuniversitară. Ele vor supraviețui după absolvirea de către prima promoție a noului ciclu de studii de licență, cu necesarele ajustări de conținut și de format, sub forma celui de al doilea tip de *masterate de completare a cunoștințelor și competențelor*.

Mai mult ca sigur, pe lângă programele de studii universitare de masterat, vor prolifera diferite *programe scurte și/sau intensive de formare continuă*, a căror menire este aceea de actualizare și completare a cunoștințelor, competențelor și aptitudinilor într-o specialitate disciplinară extrem de îngustă, dar cerută pe piața muncii. Piața acestor programe abia este în formare în România, dar în SUA, Japonia și în unele dintre țările Uniunii Europene piața formării continue a persoanelor active cu studii universitare este deja bine structurată atât sub forma ofertei de programe cu prezență în campus sau la locul de muncă, cât și sub forma programelor *on line*.

Ciclul III: Doctorat

Cuprinderea doctoratului în studiile universitare ca un al treilea ciclu al formării inițiale reprezintă o manifestare firească a preocupării instituțiilor de învățământ superior de a-și armoniza menirea și funcțiile cu cerințele și așteptările mediului în care activează, cu exigențele societății bazate pe cunoaștere.

Procesul Bologna nu face altceva decât să stimuleze universitățile europene în demersul lor natural de a reconsidera rolul studiilor doctorale în formarea inițială pentru producerea și transmiterea științei într-un context în care învățarea de-a lungul întregii vieți prefigurează deja un interes sporit pentru *studiile postdoctorale*.

Finalitatea noului doctorat ca parte a formării inițiale în învățământul superior economic presupune nu numai dobândirea și dezvoltarea de aptitudini de cercetare și de producere a științei, ci și pregătirea doctoranzilor pentru o varietate de job-uri (funcții și poziții pe o piață a muncii mult mai largă decât sectorul propriuzis de cercetare) în cele mai diferite domenii de activitate economică și socială.

Doctoratul este, în această nouă abordare, *un tip distinct de învățare prin și pentru cercetare*, care permite doctorandului să obțină nu numai *cea mai performantă competență în domeniul specializat de studiu, dar și aptitudini personale și manageriale generice* pentru:

- a extrage și sintetiza rapid cunoștințe noi în contexte/împrejurări noi;
- a descoperi soluții inovative, care răspund unor probleme/situații complexe;
- a dezvolta strategii prin combinarea multiplelor perspective posibile de abordare;
- a promova creativitatea și capacitatea de a comunica eficient;
- a forma, conduce și lucra în echipă;
- a prezenta proiectele în vederea obținerii de mijloace pentru finanțarea lor;

- a asigura un bun management al timpului și al resurselor implicate în cercetare;
- a promova monitorizarea permanentă a calității și performanței;
- a fi pregătit să gestioneze un (*vremelnic*) eșec în identificarea și valorificarea unei sau unor soluții optime.

Trebuie acceptată și următoarea observație: al treilea ciclu de studii universitare are ca rezultat un *alt fel de absolvent decât tradiționalul doctor în științe economice*. Prin pregătirea pentru știință și pentru economia și societatea cunoașterii se asigură nu numai dezvoltarea competențelor teoretice și metodologice, dar și formarea acelor aptitudini practice care îl determină să devină *proactiv în contexte noi*.

Noul posesor al unei diplome de doctor nu mai este izolat în propriul „turn de fildeș”, dependent de disponibilitatea celorlalți membri ai societății de a-l lua în seamă. El este un membru activ al societății bazate pe cunoaștere, capabil să promoveze propriile proiecte spre binele întregii comunități.

Acest demers este stimulat de constatarea că *modul de a produce știința a cunoscut și el o anumită evoluție*:

- de la cercetarea preponderent unidisciplinară spre cercetarea pluri- și interdisciplinară;
- de la cerințele prelabile de cunoaștere și competențe relativ omogene spre eterogenitatea inputurilor de cunoaștere pentru majoritatea noilor teme de cercetare;
- de la structuri instituționale de cercetare restrânse la nivel de echipă de cercetători sau la catedre spre structuri complexe și costisitoare care pot fi mobilizate numai în instituții multidisciplinare precum sunt universitățile.

Această afirmație nu trebuie înțeleasă ca o negare a cercetării unidisciplinare. Ea continuă să îmbogățească patrimoniul cunoașterii științifice, dar cele mai multe și mai spectaculoase rezultate sunt obținute în cadrul abordărilor care depășesc tratarea unilaterală a temelor actuale de cercetare.

Complexitatea temelor mai noi de cercetare depășește, de regulă, capacitatea organizatorică a unui singur conducător științific de studii doctorale. De aceea, *doctoratul trebuie să devină parte a unei strategii instituționale* marcat puternic, pe de o parte, de *preocuparea constantă pentru calitate și performanță*, pe de altă parte, de *receptivitatea față de nevoile imediate și de perspectivă ale economiei și societății cunoașterii*.

Școlile doctorale trebuie structurate pe programe interdisciplinare și intersectoriale, pe schimburi transeuropene și, dacă este cazul, pe parteneriate cu operatori credibili din mediul economic și social care pot beneficia de rezultatele empirice ale cercetărilor, dar și de recomandările de politică formulate în cadrul tezelor elaborate.

La nivel continental, este relativ larg împărtășită ideea că reorganizarea doctoratului sub forma unui ciclu de studii universitare la forma de învățământ de zi de 3-4 ani are șanse reale să contribuie la schimbarea percepției doctoratului în cadrul societății și să asigure o inserție mai ușoară pe piața muncii a absolvenților tineri față de cei care vin spre pregătirea de doctorat după ce obțin o anumită experiență profesională. Aceștia par să obțină mai greu o poziție profesională adecvată titlului de doctor.

Pentru a asigura însă pregătirea adecvată a doctoranzilor pentru piața muncii, o cerință a ciclului de studii universitare de doctorat este cuprinderea în programe, pe lângă cursuri de specializare științifică avansată, a unei pregătiri adecvate în domeniul organizării și gestionării proiectelor într-un context competițional generalizat, al protejării drepturilor de proprietate intelectuală și al dezvoltării unor aptitudini personale, precum: autoevaluarea, comunicarea eficientă, lucrul în echipă, leadership etc.

În loc de încheiere

Cuvintele de ordine al reorganizării formării economiștilor pe trei cicluri de studii universitare par să fie *pragmatismul, diferențierea, flexibilitatea și adaptarea la cerințele pieței muncii*. Oferta educațională concretizată în noile planuri de învățământ va fi validată de ușurința cu care absolvenții își vor găsi locuri de muncă potrivit calificării primite și corespunzător aspirațiilor lor de bunăstare personală și socială.

Planuri de învățământ ale specializării Comerț în perioada 1989-2018

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Anul I Economie politică Geografie economică Istorie economică Matematici aplicate în economie Programare pe calculator Statistică teoretică și economică Bazele teoretice și metodologice ale merceologiei Introducere în metodologia cercetării economice	Anul I Economie politică Geografie economică Istoria gândirii economice Matematică (1+2) Bazele informaticii și programarea calculatoarelor Bazele contabilității Drept civil Bazele merceologiei O limbă străină la alegere (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă)	Anul I Economie (1+2) Istoria comerțului Matematică (1+2) Informatică economică Medii de programare Drept civil Bazele merceologiei (1+2) Economia întreprinderii O limbă străină (1+2) la alegere (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă)	Anul I Microeconomie Macroeconomie Matematică aplicată în economie Informatică economică Statistică în comerț, turism și servicii Contabilitate Dreptul afacerilor Dreptul afacerilor Fundamentele științei mărfurilor Bazele economiei întreprinderii Economie comercială	Anul I Microeconomie Macroeconomie Matematică Informatică economică Statistică în comerț, turism și servicii Contabilitate Dreptul afacerilor Fundamentele științei mărfurilor Economia întreprinderii Management Marketing Economia comerțului intern și internațional

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
O limbă străină la alegere (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă) Educație fizică Practică	Educație fizică	O limbă străină (1+2) la alegere (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă) Practică de birotică Sport (1+2)	Management Marketing O limbă străină (1+2) la alegere (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă) Educație fizică (1+2)	Limba engleză sau franceză și comunicare de specialitate (1+2) Limba română și comunicare de specialitate (pentru studenții străini) Opțional, studenții pot alege să studieze și o a doua limbă străină (germană, spaniolă, italiană, rusă, japoneză, turcă, chineză) Educație fizică și sport
Anul II Economie politică Economie mondială Filosofie	Anul II Istoria gândirii economice/ /Filosofie/ Politologie Bazele comerțului	Anul II Bazele comerțului Economia serviciilor Management în servicii	Anul II Economia turismului Economia serviciilor Antreprenariat în comerț, turism, servicii	II Anul Economia turismului Economia serviciilor Antreprenariat

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Drept civil și comercial	Economia serviciilor	Marketing (1+2) Drept comercial	Administrarea întreprinderii de comerț, turism, servicii	Administrarea întreprinderii de comerț, turism, servicii
Matematici aplicate în economie	Bazele marketingului	Statistică	Sisteme informaționale și aplicații informatic în administrarea afacerilor	Sisteme informatic și aplicații informatic în administrarea afacerilor
Contabilitate generală	Management	Contabilitate	Econometrie	Econometrie
Contabilitate comercială	Matematică (3)	Finanțe	Mărfuri alimentare și securitatea consumatorului	Mărfuri alimentare și securitatea consumatorului
Economia comerțului interior	Statistică	Monedă și credit	Mărfuri nealimentare și siguranța utilizatorului	Mărfuri nealimentare și siguranța utilizatorului
Merceologia produselor alimentare	Contabilitatea întreprinderii	O limbă străină (3+4) la alegere (continuarea studiului limbii alese în anul I) și corespondență comercială	Tehnica operațiunilor de turism	Tehnica operațiunilor de turism
Limba străină aleasă în anul I	Finanțe-monedă	O disciplină facultativă la alegere	Comerț internațional	Ecoturism
A doua limbă străină la alegere (engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă)	Drept comercial	Practică de specialitate	Relații publice	Comunicare comercială
Educație fizică	Limba străină aleasă în anul I	Sport (3+4)	O disciplină facultativă la alegere	O disciplină la alegere (Geografie economică mondială,
	Pedagogie			
	Practică			
	Educație fizică			

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
			Comunicare comercială O limbă străină (3+4) la alegere (continuarea studiului limbii alese în anul I) și corespondență comercială Educație fizică (3)	Economie publică, Relații publice, Marketing direct, Business to business marketing, Tehnici multimedia pentru afaceri sau Economie și politică agrară) Limba engleză sau franceză și comunicare de specialitate (3+4) Limba română și comunicare de specialitate (pentru studenții străini) Opțional, studenții pot continua studierea celei de a doua limbi străine alese în anul I Educație fizică și sport Practică de specialitate

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Anul III	Anul III	Anul III	Anul III	Anul III
Economie națională și prognoză	Economie comercială	Economie comercială	Etică în comerț, turism și servicii	Etică în comerț, turism și servicii
Politologie	Management comercial	Metode de analiză a mărfurilor	Finanțe	Finanțe
Finanțe și credit	Ergonomie comercială	Analiză senzorială	Managementul calității	Managementul calității
Economia întreprinderilor comerciale	Protecția consumatorului	Estetica mărfurilor	Logistica mărfurilor	Logistica mărfurilor
Management în comerț interior	Cercetări de marketing	Managementul calității	Asigurări și reasigurări	Design și estetica mărfurilor
Tehnologie comercială	Sisteme informatic în comerț	Cercetări de marketing	Tehnologii comerciale	Tehnici de vânzare Tranzacții comerciale
Merceologia produselor nealimentare	Merceologie industrială	Tehnici promoționale	Tranzacții comerciale	Comerț electronic
Comerț internațional și politici comerciale	Relații financiar- valutare interne și externe	Tehnici de comunicare și negociere în afaceri	Managementul inovării	Servicii și utilități publice
Management și tehnici de comerț exterior	Eficiență microeconomică / Burse de mărfuri și valori	Merceologie alimentară (1+2)	Servicii și utilități publice	Tehnologie hotelieră și de restaurant
	Limba străină aleasă în anul I	Mărfuri metalo- chimice-lemn	Tehnologie hotelieră și de restaurant	Geografia turismului
			Geografie economică mondială	

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Dreptul comerțului internațional Limba străină aleasă în anul I A doua limbă străină aleasă în anul II Practică	Metodica predării Practică	Mărfuri electrice și electronice O limbă străină (5+6) la alegere (continuarea studiului limbii alese în anul I) și corespondență comercială Practica de specialitate	O disciplină facultativă la alegere O limbă străină (5+6) la alegere (continuarea studiului limbii alese în anul I) și corespondență comercială Proiecte economice Practica de specialitate	O disciplină la alegere (Tehnici promoționale, Comportamentul consumatorului, Dezvoltare regională și rurală, Economia mediului, Comerț internațional, Burse internaționale de mărfuri) Proiecte economice Pregătirea lucrării de licență Limba engleză sau franceză și comunicare de specialitate (5+6) Limba română și comunicare de specialitate (pentru studenții străini)

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
				Opțional, studenții pot continua studierea celei de a doua limbi străine alese în anul I
Anul IV Istoria gândirii economice Expertiză merceologică Merceologia produselor nealimentare Marketing și cercetări de marketing Analiză economico- financiară Economia și organizarea cooperației Economia și organizarea turismului	Anul IV Comerț cu ridicata și cu amănuntul Tranzacții comerciale Expertiză merceologică Managementul calității Tehnologii comerciale Tehnici promoționale Urbanism comercial Conducerea resurselor umane	Anul IV Analiză economico- financiară Management comercial Tehnologii comerciale Sisteme informatic în merceologie Expertiză merceologică Expertizarea calității mărfurilor de export- import Falsificarea mărfurilor		

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Cooperare economică internațională	Analiză economico- financiară	Alimentație și igiena mărfurilor		
Transporturi și expediții internaționale	Proiecte economice	Simulări și studii de caz în merceologie		
Limba străină și corespondența comercială (aleasă în anul I)		Mărfuri sport- turism- agrement		
A doua limbă străină și corespondența comercială (aleasă în anul II de studiu)		Mărfuri textile-pielărie		
Practică		Standardizarea și certificarea mărfurilor		
Discipline opționale – pentru profilul marketing		Burse de mărfuri		
Sociologie		Proiecte economice		
Conducerea resurselor umane		Practica de lucrare de diplomă		

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Tehnici promoționale Calimetrie și conducerea calității				
Anul V Discipline opționale – pentru profilul marketing Comerț cu ridicata și cu amănuntul Alimentație publică Marketing industrial Marketingul serviciilor Marketing internațional Proiecte economice Activitate de cercetare- proiectare				

Promoția 1989-1994 5 ani de studii	Promoția 1995-1999 4 ani de studii	Promoția 2004-2008 4 ani de studii	Promoția 2005-2008 3 ani de studii	Promoția 2015-2018 3 ani de studii
Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității	Denumirea programului Administrarea afacerilor în comerț, turism, servicii, merceologie și managementul calității
Finalizarea studiilor: Examen de licență: Evaluarea cunoștințelor fundamentale și de specialitate (trei discipline) + Prezentarea și susținerea publică a lucrării de licență	Finalizarea studiilor: Examen de diplomă: Prezentarea și susținerea publică a lucrării de diplomă	Finalizarea studiilor: Examen de diplomă: Test-grilă de evaluare a cunoștințelor fundamentale și de specialitate + Prezentarea și susținerea publică a lucrării de licență	Finalizarea studiilor: Examen de licență: Test-grilă de evaluare a cunoștințelor fundamentale și de specialitate + Prezentarea și susținerea publică a lucrării de licență	Finalizarea studiilor: Examen de licență: Evaluarea orală a cunoștințelor fundamentale și de specialitate + Prezentarea și susținerea publică a lucrării de licență

Sursa: Dosare cu acte de studii ale absolvenților aflate în Arhiva ASE București.

Despre autor

Prof. univ. dr. Mihai Korka, absolvent al secției Economia Comerțului Exterior din cadrul Facultății de Comerț (1969), a acceptat invitația ilustrului profesor Titus Cristureanu de a deveni asistent universitar stagiar la Catedra de Calcul Economic și Cibernetică Economică la o disciplină de graniță – *Statistica comerțului exterior*. Era începutul unei cariere universitare neîntrerupte timp de 42 de ani, până când, în 2011, odată cu pensionarea, a fost declarat profesor emerit. Dar și după acest eveniment continuă să predea în programe de masterat de la Academia de Studii Economice și de la Universitatea București, să realizeze proiecte de cercetare și de consultanță, cu preferință pentru abordarea complexă, inerdisciplinară a subiectelor.

Există întotdeauna tentația de a recurge la statistică pentru a prezenta rezultatele unei cariere profesionale, iar pentru profesorul Korka indicatorii tangibili sunt: 4 volume de autor și alte 13 cărți, dicționare sau monografii elaborate împreună cu specialiști români sau străini, 15 manuale universitare, 60 de articole și studii publicate în reviste de specialitate sau în volume ocazionale ale unor manifestări științifice, prezența în peste 100 de conferințe sau simpozioane prestigioase din țară și din alte peste 20 de țări ale lumii, implicarea sa în 50 de proiecte de cercetare de importanță instituțională, națională sau internațională, 30 de doctoranzi care și-au încheiat cu succes pregătirea sub îndrumarea sa.

Dar activitatea profesorului Korka nu poate fi analizată numai sub semnul cantitativului. În doar câteva fraze, evaluarea calitativă ar putea fi condensată astfel: interes și rezultate de necontestat în trei domenii disciplinare:

- *Statistică* – prin disciplinele predate, manualele universitare, cercetările realizate și studiile publicate;
- *Relații economice internaționale* – prin disciplinele predate, cercetarea științifică, lucrările publicate și tezele de doctorat îndrumate;
- *Managementul învățământului superior* – prin funcțiile publice din perioada 1992-2009 (director general, secretar de stat, consilier ministerial) și prin reprezentarea internațională a Academiei de Studii Economice din București și a Ministerului Educației din România, prin lucrările publicate atât în țară, cât și peste hotare, prin activitatea de expertiză și consultanță.

Vocația puternic interdisciplinară a prof. univ. dr. Mihai Korka a fost și este prezentă în toate preocupările sale didactice, de cercetare, publicistice și de management al organizației. Modelul său profesional este bazat pe onestitate, calitate umană remarcabilă, cultivarea valorilor definiții ale învățământului superior, respectul convingerilor proprii și al diversității opiniilor exprimate de alții.

Extras din volumul *Facultatea de Cibernetică, Statistică și Informatică Economică la semicentener*, coordonatori Claudiu Herțeliu și Ion Smeureanu, Editura ASE, București, 2017, p. 258.